

**T.C.
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİMDALI**

**TÜRKİYE'DEKİ FAİZ ORANLARININ
İŞSİZLİK VE ENFLASYON ÜZERİNE
ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Ahmet ÇİÇEK**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Yıldız SAĞLAM ÇELİKÖZ**

HATAY-2019

**T.C.
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİMDALI**

**TÜRKİYE'DEKİ FAİZ ORANLARININ
İŞSİZLİK VE ENFLASYON ÜZERİNE
ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Ahmet ÇİÇEK**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Yıldız SAĞLAM ÇELİKÖZ**

HATAY-2019

ONAY

AHMET ÇİÇEK tarafından hazırlanan **“TÜRKİYE’DEKİ FAİZ ORANLARININ İŞSİZLİK VE ENFLASYON ÜZERİNE ETKİLERİ”** adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile **İKTİSAT ANA BİLİM DALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

12/09/2019

Jüri Üyeleri	İmza
Doç. Dr. Yıldız SAĞLAM ÇELİKÖZ (Tez Danışmanı- Başkan)	
Prof. Dr. Mehmet KARA (Üye)	
Prof. Dr. İsmail Tuncer (Üye)	

Ahmet ÇİÇEK tarafından hazırlanan **“Türkiye’deki Faiz Oranlarının İşsizlik ve Enflasyon Üzerine Etkileri”** adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunan jüri üyelerince kabul edildiğini **onaylarım.**

Doç. Dr. Mustafa Onur KAN

Enstitü Müdürü

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezde yer alan bilgilerin tamamının akademik kurallara ve etik ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Söz konusu kural ve ilkelerin gereği olarak tezde yararlandığım eserlerin tamamına uygun bir şekilde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (12/09/2019).

Ahmet ÇİÇEK

ÖNSÖZ

Bu çalışma Türkiye'deki faiz oranlarının işsizlik ve enflasyon üzerindeki etkilerin ekonometrik olarak ölçülmesi amacıyla hazırlanmış ve bu etkilerin ne yönde olduğu tespit edilmiştir. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde işsizlik ve enflasyon kavramları açıklanmış, ikinci bölümde faiz oranlarının tanımı ve çeşitleri ile ilgili konular özetlenmiştir. Üçüncü bölümde ise faiz oranlarının işsizlik ve enflasyon üzerindeki etkilerinin ekonometrik analiz ile ne yönde olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmamın yazım aşamasında bana yardım ve desteklerini esirgemeyen değerli hocam saygıdeğer danışmanım Doç. Dr. Yıldız Sağlam ÇELİKÖZ'e teşekkürü bir borç bilir ve kendisine teşekkür ederim. Ayrıca bana bu tezi hazırlamamda yardımcı olan ailem ve moral veren dost ve arkadaşlarıma da teşekkür ederim.

Ahmet ÇİÇEK

HATAY-2019

TÜRKİYE’DEKİ FAİZ ORANLARININ İŞSİZLİK VE ENFLASYON ÜZERİNE ETKİLERİ

Ahmet ÇİÇEK

İktisat Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2019
Danışman: Doç. Dr. Yıldız SAĞLAM ÇELİKÖZ

ÖZET

İşsizlik ve Enflasyon gelişmiş ve gelişmekte ekonomilerin tümünde giderek artan bir sorun haline gelmektedir. Bu çalışmada mevduat faiz oranı ile hisse senedi-Tahvil faiz oranlarının işsizlik ve enflasyon üzerine etkisi incelenmiştir. Çalışmada yapılan ekonometrik analizler sonucunda mevduat faiz oranı ve tahvil faiz oranının işsizlik oranını azaltıcı bir etkisi olduğu, ancak tahvil faiz oranlarının işsizlik oranı üzerinde pozitif bir etkisi olduğu sonucuna varılmış diğer taraftan, enflasyon, mevduat faiz oranı ve hisse senedi-tahvil faiz oranı arasında da bir uzun dönem ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Burada elde edilen sonuçlara göre, mevduat faiz oranının enflasyon oranını azaltıcı bir etkisinin bulunduğu, ancak tahvil faiz oranlarının enflasyon oranı üzerinde pozitif bir etkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

ANAHTAR KELİMELELER

İşsizlik, Enflasyon, Mevduat, Tahvil, Faiz Oranı

UNEMPLOYMENT AND INFLATION EFFECTS OF INTEREST RATE IN TURKEY

Master's Thesis, Ahmet ÇİÇEK

Economy Department, 2019

Supervisor: Associate Professor Yıldız SAĞLAM ÇELİKÖZ

ABSTRACT

Unemployment and Inflation are becoming a growing problem in all developed and developing economies. In this study, the effect of deposit and bond interest rates on unemployment and inflation is examined. As a result of the econometric analysis of the study, it is concluded that the deposit interest rate and the bond interest rate have a decreasing effect on the unemployment rate, but the bond interest rates have a positive effect on the unemployment rate. long-term relationship. According to the results obtained here, it is concluded that the deposit interest rate has a decreasing effect on the inflation rate, but the bond interest rates have a positive effect on the inflation rate.

KEYWORDS

Unemployment, Inflation, Deposits, Bonds, Interest Rate

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT	II
İÇİNDEKİLER	III
GRAFİKLER	VI
TABLolar LİSTESİ.....	VII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1 TEORİK OLARAK İŞSİZLİK, ENFLASYON VE FAİZ ORANI

1.1 İŞSİZLİK TANIMI VE ÇEŞİTLERİ.....	2
1.1.1 Kavram Olarak İşsizlik.....	2
1.1.2 İşsizlik Türleri.....	3
1.1.2.1 Gizli İşsizlik.....	3
1.1.2.2 Açık İşsizlik.....	4
1.1.2.2.1 Yapısal İşsizlik	4
1.1.2.2.2 Teknolojik İşsizlik	4
1.1.2.2.3 Konjonktürel (Dönemsel) İşsizlik	5
1.1.2.2.4 Mevsimlik İşsizlik	5
1.1.2.2.5 Arızi (Doğal) İşsizlik	5
1.1.3 İşsizliğin Sebepleri ve Sonuçları	6
1.1.3.1 İşgücü Arzı Kaynaklı İşsizlik	6
1.1.3.2 İşgücü Talebi Kaynaklı İşsizlik	6
1.2 TÜRKİYE'DE İŞSİZLİĞİN GELİŞİMİ	8
1.2.1 1923-1950 Arası Dönem	8
1.2.2 1950-1960 Arası Dönem	9

1.2.3	1960-1980 Arası Dönem	10
1.2.4	1980-2000 Arası Dönem	11
1.2.5	2000-2018 Arası Dönem	12
1.3	ENFLASYON TANIMI VE ÇEŞİTLERİ.....	15
1.3.1	Tanım Olarak Enflasyon.....	15
1.3.2	Enflasyon ile İlgili Teoriler	15
1.3.2.1	Klasik Miktar Teorisi.....	15
1.3.2.2	Gelir Harcama Teorisi	17
1.3.2.3	Modern Miktar Teorisi	17
1.3.3.	Enflasyon Türleri.....	18
1.3.3.1.	Fiyat Artış Nedenlerine Göre Enflasyon Türleri	18
1.3.3.1.1.	Talep Enflasyonu.....	18
1.3.3.1.2.	Maliyet Enflasyonu.....	19
1.3.3.1.3.	Yapısal Enflasyon (Fiyat Enflasyonu).....	19
1.3.3.1.4.	İthal Enflasyon.....	20
1.3.3.2.	Gelişim Sürecine Göre Enflasyon Türleri	20
1.3.3.2.1.	Açık Enflasyon	20
1.3.3.2.2.	Gizli Enflasyon	20
1.3.3.3.	Fiyatların Artış Oranına Göre Enflasyon Türleri	21
1.3.3.3.1.	İlımlı Enflasyon	21
1.3.3.3.2.	Yüksek Enflasyon.....	21
1.3.3.3.3.	Hiper Enflasyon.....	21
1.3.3.3.4.	Aşırı ya da Dörtlü Enflasyon	22
1.4	TÜRKİYE’DE ENFLASYONUN GELİŞİMİ.....	23

İKİNCİ BÖLÜM
2. FAİZ ORANI TANIMI VE ÇEŞİTLERİ

2.1. KLASİK FAİZ TEORİSİ	25
2.1.1. Wicksell'in Ödünç Verilebilir Fon Teorisi	26
2.1.2. Keynes'in Likidite Tercihi Teorisi	26
2.1.3. Hicks Hansen'in Neo-Keynesyen Sentezi.....	27
2.1.4. Tobin'in Portföy Teorisi.....	29

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
3. TÜRKİYE'DEKİ FAİZ ORANLARININ ENFLASYON VE İŞSİZLİK
ÜZERİNE ETKİLERİ: EKONOMETRİK ANALİZ

3.1. VERİLER, MODEL VE EKONOMETRİK YÖNTEM.....	30
3.1.1. Verilerin Tanımlanması ve Kaynakları	30
3.2. BİRİM KÖK TESTİ	31
3.3. EŞBÜTÜNLEŞME	34
SONUÇ VE TARTIŞMA.....	54
KAYNAKÇA	55

GRAFİKLER

Grafik 1. 2000-2018 Arası İşsizlik Oranı.....	14
Grafik 2. Türkiye’de Enflasyonun Gelişimi	24
Grafik 3. Yatırım-Faiz İlişkisi.....	25
Grafik 4. IS-LM Modeli	28
Grafik 5. CUSUM Testi.....	41
Grafik 6. CUSUM Testi.....	45
Grafik 7. CUSUM Testi.....	50

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Değişkenlerin Birim Kök Testleri	33
Tablo 2. Sınır Testi İçin Uygun Gecikme Uzunluğunun Seçimi (Unemp – mfo Fonksiyonu İçin)	38
Tablo 3. ARDL(4,2) (Unemp, mfo) Modelinin Tahmin Sonuçları	39
Tablo 4. Sınır Testi Sonuçları	40
Tablo 5. Tahmin Edilen Uzun Dönem Kat Sayıları	40
Tablo 6. Hata Düzeltme Modeli Sonuçları	41
Tablo 7. Sınır Testi İçin Uygun Gecikme Uzunluğunun Seçimi (UNEMP - TFO Fonksiyonu İçin)	42
Tablo 8. ARDL(4,2) (unemp-tfo) Modelinin Tahmin Sonuçları	43
Tablo 9. Sınır Testi Sonuçları (Unemp-tfo).....	44
Tablo 10. Tahmin Edilen Uzun Dönem Kat Sayıları.....	44
Tablo 11. Hata Düzeltme Modeli Sonuçları (Unemp-tfo).....	45
Tablo 12. Sınır Testi İçin Uygun Gecikme Uzunluğunun Seçimi (tüfe-mfo Fonksiyonu İçin)	46
Tablo 13: ARDL(1,3) Modelinin Tahmin Sonuçları	47
Tablo 14. Sınır Testi Sonuçları	48
Tablo 15. Tahmin Edilen Uzun Dönem Kat Sayıları.....	48
Tablo 16. Hata Düzeltme Modeli Sonuçları	49
Tablo 17. Sınır Testi İçin Uygun Gecikme Uzunluğunun Seçimi (tüfe-tfo Fonksiyonu İçin)	51
Tablo 18. ARDL(1,4) Modelinin Tahmin Sonuçları	51
Tablo 19. Sınır Testi Sonuçları	52
Tablo 20. Tahmin Edilen Uzun Dönem Kat Sayıları.....	52
Tablo 21. Hata Düzeltme Modeli Sonuçları	53

KISALTMALAR LİSTESİ

ADF	:	Augmented Dickey-Fuller
AIC	:	Akaike bilgi kriterinden
ARDL	:	Autoregressive Distributed Lag
DPT	:	Devlet Planlama Teşkilatı
ECT	:	Hata düzeltme katsayısı
EVDS	:	Elektronik Veri dağıtım Sistemi
GDP	:	Gross Domestic Product
GSMH	:	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYH	:	Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
IFS	:	International Financial Statistics
İŞKUR	:	Türkiye İş Kurumu
KOBİ	:	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
MFO	:	Mevduat Faiz Oranı
TCMB	:	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TEFE	:	Toptan Eşya Fiyatları Endeksi
TFO	:	Tahvil Faiz Oranı
TÜFE	:	Tüketici Fiyat Endeksi
TÜİK	:	Türkiye İstatistik Kurumu
UNEMP	:	Unemployment

GİRİŞ

Ülkeler, ekonomi politikalarını belirli hedeflere ulaşmak amacıyla uygularlar. Bu konuda birçok temel hedef sıralamak mümkünse de genel olarak bir ekonomide beş temel hedeften söz edilebilir. Bunlar; tam istihdamın sağlanması, fiyat istikrarının sağlanması ve korunması, istikrarlı ve hızlı bir ekonomik büyüme, ödemeler dengesindeki istikrarın sağlanması ve adil gelir dağılımı olarak sıralanabilir.

Bu temel ekonomik hedeflere ulaşılması, bir ülkenin jeopolitik konumu, siyasi ve kültürel yapısı, sağlık ve eğitim kalitesi, yapısal düzenlemelerle şekillenen ekonominin alt yapısı, yönetim kalitesi gibi birçok faktör büyük rol oynamaktadır.

Bu çalışmanın amacı Türkiye’de piyasa mekanizması tarafından oluşan faiz oranları sonucunda ekonomide bir sorun olarak beliren işsizlik ve enflasyonun ne yönde etkilendiğinin ekonometrik analiz yoluyla tespit edilmesidir. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde işsizlik ve enflasyon kavramları açıklanmış, ikinci bölümde faiz oranı ve tanımı ile ilgili genel bilgiler özetlenmiştir. Üçüncü bölümde ise Türkiye’deki faiz oranlarının işsizlik ve enflasyon üzerindeki etkileri ekonometrik analizi yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1 TEORİK OLARAK İŞSİZLİK, ENFLASYON VE FAİZ ORANI

Bu bölümde teorik olarak işsizlik ve enflasyon kavramları açıklanmıştır.

1.1 İŞSİZLİK TANIMI VE ÇEŞİTLERİ

Bu başlık altında işsizlik ile ilgili genel bilgilere yer verilmektedir.

1.1.1 Kavram Olarak İşsizlik

İşsizlik genel anlamda cari fiyatlar düzeyindeki ücrete razı olmuş, iş arayıp bulamayan kişiler için ekonomi literatüründe kullanılmış bir kavramdır. Bir diğer söyleyişle; tam istihdamın olduğu durumdan eksik istihdamın çıkarılması ile oluşan insan kaynağındaki farkı ifade etmektedir. İşsizlik ekonomik, siyasi, sosyo-psikolojik olarak ve her zaman toplumsal psikoloji için zararlı olan bir olgudur. İşsizliğin olmaması durumunda siyasi, ekonomik ve toplumsal sorunlarında ortadan kalkmasına olanak sağlayacaktır. İşsizliğin arttığı bir ülkede tüketicilerin kişisel geliri düşer ve tüketiciler harcamalarını azaltmak suretiyle toplam talebin düşmesine sebep olurlar ve bu da üretim seviyesinin düşmesini kaçınılmaz hale gelmesine sebep olmaktadır.

İşsizliği hesaplamak için başka bir yöntem olarak da tam istihdam ile eksik istihdam arasındaki farkı almak suretiyle hesaplamak da mümkündür. İşsizlik son zamanlarda neredeyse her ülkenin en büyük sorunlarından biri haline gelmiştir. Aslında, bir ülkede işsizlik artarsa, insanların gelirleri azalır; insanların gelirlerinin azalması, insanların harcamalarını azaltacak, harcamaların azaltılması toplam talebi azaltacaktır; talepteki düşüş, üretimdeki düşüş ve nihayetinde tüm ülkede ekonomik durgunluğa neden olacaktır. Bu sebepler işsizliğin ekonomik sorunların ana kaynağı olduğunu söylemek mümkündür. Buradan da yola çıkarak işsizliğin; iş arayan ve çalışmaya istekli olan fakat piyasa ücretiyle buldukları işe razı olmayan veya kendi istedikleri bedele razı olanlara işsiz denmektedir (Akyıldız, 2012: 329).

İşsizlik mevcut ücret limitlerine razı olmayan, çalışma isteğinde ve gücünde olan, kanunların belirlediği saatlerdeki çalışma saatlerine razı olup bu şartlara razı olan ve iş bulamayanlara verilen isimdir (Dulupçu, 2001:364). Bu tanıma göre işsizliğin unsurları şunlardır:

- Çalışma gücünde ve isteğinde olmak;

- Mevcut ücret limitlerini kabul etmek,
- Kanun tarafından tanımlanan saatler içinde olması...

1.1.2 İşsizlik Türleri

Gizli işsizlik ve açık işsizlik olmak üzere iki tür işsizlik bulunmaktadır.

1.1.2.1 Gizli İşsizlik

İşsizlik açısından diğerleri arasında farklı bir biçimde görünen gizli işsizlik aslında bir tür işsizliktir, ancak özel bir durumu açıklamaktadır. Genel olarak, toplam üretim miktarında bir değişiklik yapmadan bir işletmeden veya ekonomik sektörden ayrılan toplam işçi sayısı, gizli işsizlik miktarını verir. Kısacası, toplam üretim veya ürün miktarı aynı kalmaktadır, teknik ifadeyle işgücünün marjinal etkinliği sıfır olarak ifade edilmektedir (Lordoğlu ve Özkaplan, 2003: 401). Bir endüstride, işçi tarafından alınan ücret, işçinin üretkenliğinden yüksekse, işsizliğin gizli kalması söz konusudur. Çünkü ücretin belirlenme şekli emeğin verimliliğine bağlıdır. Dolayısıyla, üretkenlik maliyetten düşük olduğunda girişimciye zarar gelecektir. Bu durumda, işletmelerde gizli işsizlik vardır (Dirimtekin, 1981: 223). Diğer işsizlik türlerinde iş aramak ya da işsizlik sorunu açık ve net olsa da gizli işsizlikte gözle görülür bir iş vardır, ancak bu çalışma toplam üretime katkıda bulunmamaktadır. Eğer ekonomide çalışıyor gibi görünen ancak iş alanından çekilmeleri sonucu üretimde herhangi bir düşüş yaratmayacak insanlar varsa, ekonomide gizli işsizlik vardır (Koray, 2000: 142-143).

Bu işsizlik türünde, piyasada genellikle iş arayan olmamasına rağmen, işsizlik gizlenir ve kendi sektöründe göze çarpmadığı için gizli kalır. Çünkü düşük verimlilik ve ücrete sahip ekonomilerde, gizli işsizlik varsa, bir kişi yerine iki veya daha fazla kişi istihdam edilmektedir (Ünay, 1996: 211). Azgelişmiş ve gelişmiş ülkelerde, gizli işsizlik farklı nedenlere dayanmaktadır. Azgelişmiş ülkelerde gizli işsizliğin nedeni sermaye yetersizliğidir; işsizlik sürekli ve yapısalıdır. Gelişmiş ülkelerde işsizlik, talep yetersizliğinden kaynaklanmaktadır ve geçicidir (Özgüven, 1997: 403). Gizli işsizlik genellikle sanayileşmiş ülkelerde işsizlik olarak ifade edilir. Sanayileşmiş ülkelerde, talepte yaşanan daralma, işçilerin işsiz kalmalarına, diğer alanlara gitmelerine ve yeni iş bulmalarına neden olmaktadır. Bu tür hareketlerde, seçilen işin etkinliği ve ücretleri düşüktür. Çalışma koşullarının daha iyi olduğu işlere geçiş genellikle isteğe bağlıdır

ve işsizlik nedeniyle iş durumunda herhangi bir değişiklik olmamaktadır. Bu nedenle gizli işsizliğin istenen bir iş değişikliği olmadığı söylenebilir (Gök, 2004: 40-41).

1.1.2.2 Açık İşsizlik

Açık işsizlik kavram olarak beş başlık altında incelenecektir. Açık işsizlik; yapısal işsizlik, teknolojik işsizlik, konjonktürel işsizlik, mevsimsel işsizlik ve arızı (doğal) işsizlik olarak beş türü bulunmaktadır.

1.1.2.2.1 Yapısal İşsizlik

Bir ekonomideki yapısal değişim sürecinde, bazı endüstriler, iş gücü kategorileri ve bölgeler azalırken, diğerleri gelişmektedir. Sonuç olarak, sözleşmeli sektörlerdeki işgücü arz fazlası ve genişleyen sektörlerdeki işgücü talebindeki fazlalıkta bir dengesizlik vardır. Yapısal işsizlik, işgücü talebinin genel yapısı, coğrafi farklılıklar, meslek, beceri ve sanayi gibi faktörler arasındaki uyumsuzluk olarak tanımlanabilir. Toplumların yapısındaki sosyo-ekonomik değişimlerin, uygulamadaki farklılaşmaların ve eğilimlerin yapısal işsizliğe yol açtığı söylenebilir (Zaim, 1997: 188-189). İşgücü talebindeki değişim oranı arttıkça ve işgücünün bu değişimlere uyum sağlama hızı azaldıkça, yapısal işsizlik artmaktadır. Bu bağlamda, devlet tarafından uygulanan istihdam politikası işsizliğin artmasına neden olabilir. Kısa vadede, sendikalar firmaların istihdam ettikleri işgücünü değiştirmelerini önleyebilir ve bu da sanayide verimlilik kaybına ve uzun vadede ciddi yapısal işsizliğe yol açabilir. Benzer şekilde, asgari ücret yasaları vasıfsız işgücünü piyasadan çekerek işsizliği artırabilir (Yıldırım ve Karaman, 2001: 312).

1.1.2.2.2 Teknolojik İşsizlik

Üretimin en önemli faktörlerinden ikisi olan emek ile sermaye arasında ikame ilişkileri vardır. Teknolojinin ilerlemesine paralel olarak, işgücü makinelerle değiştirilebilmekte ve daha verimli yöntemler benimsenebilmektedir (Ünay, 1996: 210). Azgelişmiş ülkelerde sermaye birikimi arttıkça, bu birikimin getirdiği yeni üretim tekniklerinin eski üretim tekniklerinden daha sermaye yoğun olduğu görülmektedir. Yeni benimsenen üretim tekniklerinde, belli miktarda sermaye, emek gücünün öncekinden daha az olmasını gerektirdiğinden, zaman içindeki sermaye birikimi, işgücünü ortadan kaldırabilmekte ve işsizliği artırabilmektedir. Başka bir deyişle, teknolojik ilerleme geçmişte bir işi olan veya işsiz görünen kişilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Uluatam, 1998: 329). Teknolojik işsizlik, tüm gelişmiş ve

az gelişmiş ülkelerde görülmesine rağmen, daha az gelişmiş ülkelerdeki etkileri daha ciddi bir şekilde görülmektedir. (Kocaoğlu, 1997: 154). Teknolojik işsizliğin hacmi, makinenin emeğe ikame edilmesine ve işçiler tarafından yeni yöntemlerin bilgisine bağlıdır (Ünay, 1996: 210).

1.1.2.2.3 Konjonktürel (Dönemsel) İşsizlik

Makro değişkenler çeşitli sebeplerden dolayı ekonomide zaman zaman yükselmekte ve daralmaktadır. Konjonktürel dalgalanmalar, mal ve hizmet talebi ve işgücü talebi azalır, işten çıkarmalar artar ve işsizlik artar (Şahin, 2006: 376).

Başka bir tanıma göre; reel GSYH'nin dönemden döneme değişmesinden kaynaklanmaktadır. İşsizliğe yol açacak reel GSYH dalgalanmasının temel koşulu; reel GSYH, potansiyel GSYH'sinin daha az olmalıdır. Buna göre, reel GSYH'nin potansiyel GSYH'den daha düşük olduğu zamanda ortaya çıkan bir tür işsizliktir (Orhan ve Erdoğan, 2010: 250).

1.1.2.2.4 Mevsimlik İşsizlik

Turizm, inşaat ve tarım gibi sektörlerde üretim seviyesi ve dolayısıyla işsizlik oranı mevsimsel olarak değişkenlik göstermektedir. Bu tür sektörlerde, üretimindeki mevsimsel artış dönemlerinde çalışan önemli sayıda insan, sonraki dönemde işini kaybeder ve bir sonraki üretim düzeyine kadar işsiz kalır. Bu işsizliğe mevsimsel işsizlik denir (Ünsal, 1999: 54). Sanayisi gelişmiş ülkelerde, mevsimsel işsizlik genellikle mal talebindeki değişikliklerden kaynaklanmaktadır. Bu durum sanayi üretiminin yapısı ile ilgilidir. Ekonomisi tarıma dayalı olan ülkeler, mevsimsel işsizlik, malların talebiyle değil, üretimdeki mevsimsel değişimlerden dolayıdır, çünkü bu durum tarımsal üretimin yapısıyla ilgilidir (Zaim, 1997: 179).

1.1.2.2.5 Arızı (Doğal) İşsizlik

İnsanlar mevcut işlerinden istifa eder ve kendisi için zamanını daha faydalı geçirecek yeni işler arama yoluna girerler. Amaç daha iyi iş koşulları ve daha fazla ücret almaktır (Ülgen, 2010:261). Friksiyonel işsizlik olarak da bilinen bu işsizlik, ekonominin tam istihdamda olduğu zamanda ortaya çıkan işsizlik türüdür. Bu işsizlik türü, işgücü piyasasında uyumsuzluklardan kaynaklanmaktadır. Ekonomideki gelişmelere paralel olarak, bazı firmalar küçülmekte ve bazı firmalar büyüme sürecinde eğitim ve öğrenim yoluyla değişmektedir. İlk durumda, bireyler işleri daralan firmalarda işlerini bırakmakta ve yeni firmalarda iş bulmaktadır. İkinci

durumda, bireyler yeni niteliklerine uyan daha iyi bir iş bularak eski işlerinden ayrılmaktadır. Ancak, her iki durumda da bireylerin işlerini eşleştirmesi zaman alır. Bu süreçte bireyler işsiz kalıyor. (Akyıldız vd., 2012: 329). Arızı işsizlik, işgücü piyasasında olağan hareketlilikten kaynaklanmaktadır. Ekonomi tam istihdamdayken bile, bu tür işsizliği ortadan kaldırmak mümkün değildir (Yıldırım vd., 2010: 364).

1.1.3 İşsizliğin Sebepleri ve Sonuçları

İşsizlik sorunu, yetersiz toplam talep, mevsimsel döngü, işgücü hareketliliği, nüfus artış hızı ve sendikal faaliyetler gibi birçok faktörden kaynaklanmaktadır. İşgücü talebine bağlı olarak işsizliğe neden olan faktörler ikiye ayrılmaktadır.

1.1.3.1 İşgücü Arzı Kaynaklı İşsizlik

Bölgesel ve ülke kalkınma düzeylerini dikkate alarak, işsizliğin neden olduğu işgücü arzının nedenleri listelenmekte, nüfus yapısı bağımlılık oranına, eğitim düzeyine, göç ve kentleşme düzeyine, işgücünün bireysel tercihlerine, çalışma hayatını düzenleyen yasalara, toplumsal değerler ve yapıya ilişkin yargılara dayanmaktadır. Aktif nüfusun dışındaki nüfusa bağlı olarak ifade edilen çalışma çağındaki nüfusun (15-64 yaş) hızlı artması hem mevcut transfer maliyetlerini hem de işgücü arzını artırmaktadır. Bu durum işsizlik ve kayıt dışı istihdam gibi sorunlara neden olmaktadır. Öte yandan, işgücü verimliliği ve istihdam, genel, mesleki ve teknik eğitim seviyesi ile doğrudan ilgilidir. Özellikle, küreselleşme, teknolojik gelişme ve yoğun bir rekabet ortamı, emek talebinin ve dolayısıyla arzın nitelikli olmasını gerektirmektedir (Lordoğlu ve Özkaplan, 2003: 38).

1.1.3.2 İşgücü Talebi Kaynaklı İşsizlik

Ekonomik yapı, teknolojik düzey, işgücü maliyetleri, verimlilik düzeyi, taşeron uygulamaları ve iş güvenliği kanunları, işgücü talebini etkileyen temel faktörlerdir. Yüksek reel faiz politikaları nedeniyle, bir ülkenin yatırımlarının bir finansal ağırlığa sahip olması gibi ekonominin genel yapısının nedenleri işsizliğe neden olabilir. Öte yandan, teknolojinin gelişmesiyle, sanayide mekanizasyon ve tarımda mekanizasyon artmakta, emek yoğun üretimden sermaye yoğun üretime geçiş, vasıfsız ve vasıfsız işgücüne olan talebin azalmasına yol açmaktadır (Parasız, 2000: 315).

Aslında, işsizliğin en önemli nedenlerinden biri üretkenliktir. Açıklamak gerekirse, makine üretimi ile işçilik arasında bir performans farkı vardır. Emek verimliliğindeki dalgalanmalar, işgücüne değil, sermaye yoğun üretime yol açacak

ve sonuç olarak işsizlik artacaktır. Bir başka sebep de çok yüksek ücretlerdir. Yani, yüksek ücretler bir işveren için çok yüksek maliyetler anlamına gelir ve buna tahammül etmek istemeyen bir işveren de emek yoğun üretimden sermaye-yoğun üretime geçmeyi tercih edecektir.

Tüm bu nedenlerden kaynaklanan işsizlik, ekonomide bir durgunluğa yol açacaktır. Dolayısıyla, artan işsizlik, daha düşük istihdam anlamına gelmektedir. İstihdam düşerse, işsizlik artar; işsizlik artarsa, insanların gelirleri azalır; İnsanların gelirlerindeki bir azalma, bu insanların harcamalarında bir azalmaya yol açacak, yani, tüketimde bir azalmaya yol açacaktır; Azaltılmış tüketim daha yüksek fiyatlara yol açacaktır. Durum açıklansa bile, ekonomi azalan tüketimin bir sonucu olarak duracak ve genel fiyat seviyesi sürekli artacağından, ekonomi durgunluğa girecek ve bu da resesyona yol açacak ve enflasyona yol açacaktır.

1.2 TÜRKİYE’DE İŞSİZLİĞİN GELİŞİMİ

Cumhuriyetin kuruluş yıllarından günümüze sosyal sistem ekonomik, sosyal, politik ve kültürel alanlarda büyük değişiklikler geçirmiştir. Toplumunu etkileyen en büyük sorunlardan biri olan işsizlik ve işsizliğe karşı politikalar bu bölümde beş döneme ayrılacaktır. Bunlardan ilki, kuruluş yıllarını ve tek parti dönemini içeren 1923-1950 arasındaki dönem, ikincisi 1950-1960 arasındaki çok partili dönem, üçüncüsü 1960-1980 arasındaki planlanan ithalat ikamesi yılları, dördüncüsü 1980-2000 arasındaki açık büyüme dönemi ve beşincisi 2000-2018 yıllarını kapsayan dönem olacaktır.

1.2.1 1923-1950 Arası Dönem

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında, ekonomi, üretim araçları açısından yetersizdi. Toprak dengesiz dağıtılmış ve ihmal edilmişti. Tarım araçları, toprağı işlemede kullanılan geleneksel yöntemler ekonominin gelişmesine engel teşkil etmekteydi. Sanayi üretimi neredeyse yok gibiydi. Hizmetler sektörü de çok yetersizdi. Üretimin çoğu aile işletmelerinde kendi içlerinde ancak kendilerine yetecek kadar üretilirdi. Bu nedenle, ulusal üretimin çoğu, piyasaya girmeden tükenen mal ve hizmetlerden oluşuyordu. Ülkede ekonomik, ticari ve endüstriyel bilgi ve deneyime sahip çok az insan vardı. Madencilik, sigorta, bankacılık, demiryollarının çoğu yabancı uyruklu organizasyonların elindeydi. Piyasa mekanizması gerekli koşullara sahip değildi (Okur, 2000: 172).

Yeni Türk Devletinin amacı, ekonomik bağımsızlığın yanı sıra siyasi bağımsızlığın da sağlanmasıydı. Yönetim kadrosu siyasi bağımsızlığın ekonomik bağımsızlık olmadan sağlanamayacağı görüşündeydi. Bu nedenle, ekonomik bağımsızlık sağlamanın hızlı yolları vardı. Bu yollardan biri de ekonomik kalkınmaydı. Ekonomik bağımsızlığın ekonomik kalkınmadan geçtiği ve ekonomik kalkınmanın sanayileşme ile birlikte olacağı batıdaki gelişmelerden bilinmekteydi (Altıparmak, 2002: 36).

Osmanlı Devletinden bu yana, merkezi hükümet sanayileşmeyi benimsemiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında (1923-1932) bu amacı gerçekleştirme görevi özel sektöre devredilmiş ancak, bu amaç dönemin bazı olumsuz koşullarından dolayı gerçekleştirilememiştir. Bu bağlamda, ekonomik alanda politika değişiklikleri yapılmış ve “devletçi politikalar” olarak adlandırılan politikalar uygulanmaya

başlanmıştır. Devletçilik, özel sektörün başarısızlığına bağlı olmaması görüşünü savunan bir görüştü. Devletçilik politikasına geçmenin önemli nedenlerinden biri; özel sektördeki birçok kurumun yöneticisinin ekonomiyi kontrol etmek istediği ve girişimci sınıfın gelişiminden korktuğu gerçeğinden yola çıkarak var olduğu, bu nedenden dolayı devletçi politikaların önemli olduğu gözden kaçmamıştır (Altıparmak, 2002).

1930-1940 döneminde ekonomik politikanın temel özelliği sanayileşmeye ve devletin sermaye birikimindeki önemine daha fazla vurgu yapılmış olmasıdır. Bununla birlikte, devlet girişimciliği ve özel mülkiyeti sınırlandırmayı değil, korumayı ve geliştirmeyi amaçlamıştır (Tezel, 1994). Bu dönemde, 1933 ve 1937 arasında İlk Beş Yıllık Sanayi Planı uygulamaya konmuştur.

Türkiye, bu dönemde ekonomi alanında girişimci bir örnek teşkil eden ve şu anda ağırlığını hissedilen bilinçli bir ekonomi politikasının uygulamaya konulması durumunda, ithal ikame üretim konseptinin benimsenmesiyle yapısal bir değişim geçirmiştir. İstihdam edilen nüfusun önemli bir kısmı tarımla uğraşırken, yeni kurulan sanayi tesislerinde istihdam olanakları kurulmaya başlanmıştır (Germir, 2012).

1938'den 1950'ye kadar, İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı, 1938'de İlk Beş Yıllık Sanayi Planının başarılı olmasıyla hazırlandı. Ancak, bu plan II. Dünya Savaşı'nın başlaması nedeniyle uygulanamadı. Ayrıca, Türkiye'nin savaşa girmesi nedeniyle Türkiye ekonomisi olumsuz etkilemiştir. Bu dönemde, üretimdeki daralma, askeri harcamalardaki hızlı artış ve emisyonların hacmi gibi nedenler enflasyonun hızla yükselmesine neden olmuştur (Akyıldız ve Eroğlu, 2004).

1931 ile 1950 arasında toplam 216 işletme kuruldu; bu yatırımların 206'sı sanayi sektöründe gerçekleşmiştir. Bir başka deyişle, devlet döneminde, özel girişimciler yatırımlarının yaklaşık %95,4'ünü sanayi sektörüne yönlendirmiştir (Altıparmak, 2002: 46).

1.2.2 1950-1960 Arası Dönem

1950-1953 döneminde, Türkiye ekonomisinin tarımda hızlı bir büyüme gösterdiğini ve 1954'te kötü mahsul yılı olduğunu ve daralma politikaları sonucunda ekonominin %3 daraldığı görülmektedir. Ancak, diğer yıllarda büyüme hızı dalgalı ve yüksek olmaya devam etmiştir. Fiyat artışlarında 1955'te alınan önlemler nedeniyle bir yavaşlama yaşanmasına rağmen, 1955-1959'da fiyat artışları %15'in altına

düşmemiştir. Fiyat artışlarına rağmen, Türk Lirasının yabancı para birimleri karşısında değeri bir yandan ihracatı sürdürdü ve ithalatı daha cazip hale getirmiştir. Bu da dış ticaret açığının büyümesine yol açmıştır (Yardımcıoğlu vd., 2013).

Sosyal sistemin 1950-1960 döneminde siyasal ve ekonomik alanlarda dönüşümü, dış dinamiklerden dolayı sosyal ve kültürel alanlarda değişikliklere neden olmuştur. Tarımdaki mekanizmaların gelişmesi bir sonucu olarak, gizli işsiz ve varlıklı toprak sahiplerinin ortaklarından bazıları şehre göç etmiştir. Bu dönemde ortaya çıkan ve daha sonraki yıllarda da devam eden kentleşme olgusu sadece ekonomik değil aynı zamanda sosyal problemleri de beraberinde getirmiştir. Bu sorunlardan en önemlisi gecekondu yerleşmesidir (Kepenek ve Yentürk, 2011).

1950'lerin sonundan itibaren ekonomik alanda, sanayide üretim genişlemiş ve büyüme hızı yükselmeye başlamıştır. Bu genişleme, bir yandan, gizlenmiş işgücünün büyük bir bölümünü kullanıyor, diğer yandan küçük işletmelere de kattı. 1950'lerde tarımdaki dönüşüm, sanayi sektörünün ihtiyaç duyduğu işgücünü kente getirmiştir. Yeni gelişmekte olan imalat sanayi tarafından şehre tüm göçü almak mümkün değildi. Bu nedenle bazıları hizmet sektöründe, küçük sanayi ve ticaret sektöründe iş bulurken, bazıları ucuz ve örgütsüz işgücü besleyen işsizlere katılmıştır (Okur, 2000: 179).

1.2.3 1960-1980 Arası Dönem

Bu dönemin özelliği, iç pazar için ithal-ikame endüstrisinin kalkınma planları ile gerçekleştirilmiş olmasıdır. Bu dönemde üç kalkınma planı hayata geçirilmiştir.

İlk plan 1963-1967, ikinci 1968-1972 ve üçüncü 1973-1977 dönemlerini kapsamaktadır.

İlk Beş Yıllık Kalkınma Planı, gelir artışına göre düzenlenmiş ve istihdam yan hedef olarak kabul edilmiştir. 2. Beş Yıllık Kalkınma Planda asıl amaç GSMH'yi arttırmaktı. Dolayısıyla bu plan, gelir artışı hedeflerine göre de düzenlenmişti. Planın istihdam açısından çözümü, sorunun ekonomik gelişme ile birlikte kendiliğinden çözüleceği yönündeydi. 3 Yıllık Kalkınma Planında, uzun vadeli istihdam anlayışı hâkim olmuştur. Planın amacı geliri %7,9 arttırmaktır. İstihdamın artırılması çabaları yalnızca sermaye yoğun teknolojilerin gelişmesini engellemeyecek ve ekonomik kalkınmayı hızlandıracak bir anlayışla ele alınmaktaydı. Benzer şekilde, istihdam ve işsizlik sorununun hızla büyüyen bir ekonominin yarattığı istihdam olanakları ile

kendiliğinden çözüleceği beklentisi ağırlık kazanmıştır. Ancak, yatırımları yüksek kalitede destekleme ve ulusal ürünü arttırma fikrinin benimsenmesine rağmen, işsizlik sorunu önlenememiştir (Ay, 2012).

1.2.4 1980-2000 Arası Dönem

1980 yılında Türkiye, dünyayı tecrübe etme açısından önemli bir yapısal dönüşüm yılı olmuştur. Küreselleşmenin hız kazandığı bu süreçte, ülke ekonomileri sınırlarını sermayeye açmak için bir dizi liberal politika uygulamışlardır. 24 Ocak kararları ile başlayan açılış sürecinin amacı, ülkenin kalkınma seviyesi açısından hızla daha ileri aşamalara geçmesini sağlamaktır. Böylece sanayileşme stratejisi sayesinde ülkenin ihracat gelirleri artacak ve bu artışla elde edilen gelirler ülkenin sanayileşmesini sağlayacaktır. Bu sayede, gelişmiş ülkelerin seviyelerine ulaşılabilecektir. (mevzuatdergisi.com, Erişim Tarihi: 18.06.2019).

1990 sonrası dönemde kaynakların altyapı yatırımlarına aktarımı azalmış ve çalışma hayatına yönelik popülist yaklaşımlar doğmuştur. Ücretlerdeki ve erken emeklilik politikalarındaki artış, sosyal güvenliğin ve çalışma hayatının bozulmasına neden olmuştur. Kamu tüketim harcamalarının artması bütçe dengesini bozmuş artan kamu harcamalarının finansmanında para arzı artırılmış ve borçlanma politikaları vurgulanmış ve faiz oranları ve enflasyon hızla artmıştır. Tüm bu gelişmeler, büyüme oranlarındaki dalgalanmalara ve özel sektörün yatırımdan vazgeçmesine neden olmuştur. Hükümetin uyguladığı enflasyonist politikalar ve fiyatlara yönelik müdahaleci politikalar, 1994 yılında finansal piyasalarda başlayan krizin ekonomiye yayılmasına neden olmuştur. 5 Nisan Kararları, ekonomide yetersiz istihdamın yarattığı krizin üstesinden gelmek için uygulanan kararda, GSMH %6,4 oranında azalmış, enflasyon oranı %149'a yükselmiş ve gelir dağılımı bozukluğu artmıştır (Ulusoy ve Cural, 2004).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında, istihdam sorununa gerçekçi çözümler getirmek, nitelikli işgücünü eğitmek ve teknoloji ve sanayi politikaları doğrultusunda tutarlı bir istihdam politikası geliştirmek amaçlanmıştır. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planının temel amaçlarından biri istihdamı arttırmak ve öncelikle gençlerin işsizliğini azaltmaktır. Gelişme oranının artmasıyla, işgücüne katılanların istihdamı, işsizliği azaltmak, işgücü arz ve talep pazarlarındaki istihdamı arttırmak, öncelikli olmak üzere mevcut tesisleri daha rasyonel kullanma yolları mümkün kılmak ve genç işsizlik

problemini azaltmak ve gençlere yönelik yaygın eğitim yoluyla beceri ve meslek kazanma problemini çözmek için istihdam politikası yeniden şekillendirilmiştir (Murat, 2007).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında, özel teşebbüsün tanıtımına önem verilmiştir. İşsizliği önlemek amacı hızlı, dengeli ve istikrarlı bir gelişim sürecinde gelir dağılımını iyileştirmenin ve bölgesel kalkınma farklılıklarını azaltmanın temel amaçları arasındaydı. Yedinci planda, kamu maliyesinde iyileşmenin sağlanması, ekonomide istikrarın sağlanması ve işsizliğin %10'un altına düşmesi amaçlanmaktadır. Bu planda işgücü piyasasına ilişkin düzenlemeler dahil edilmiş ve çalışanlara mesleki gelişim yeterli olmayan mesleki eğitim verilmiştir (Başol, 2001).

1.2.5 2000-2018 Arası Dönem

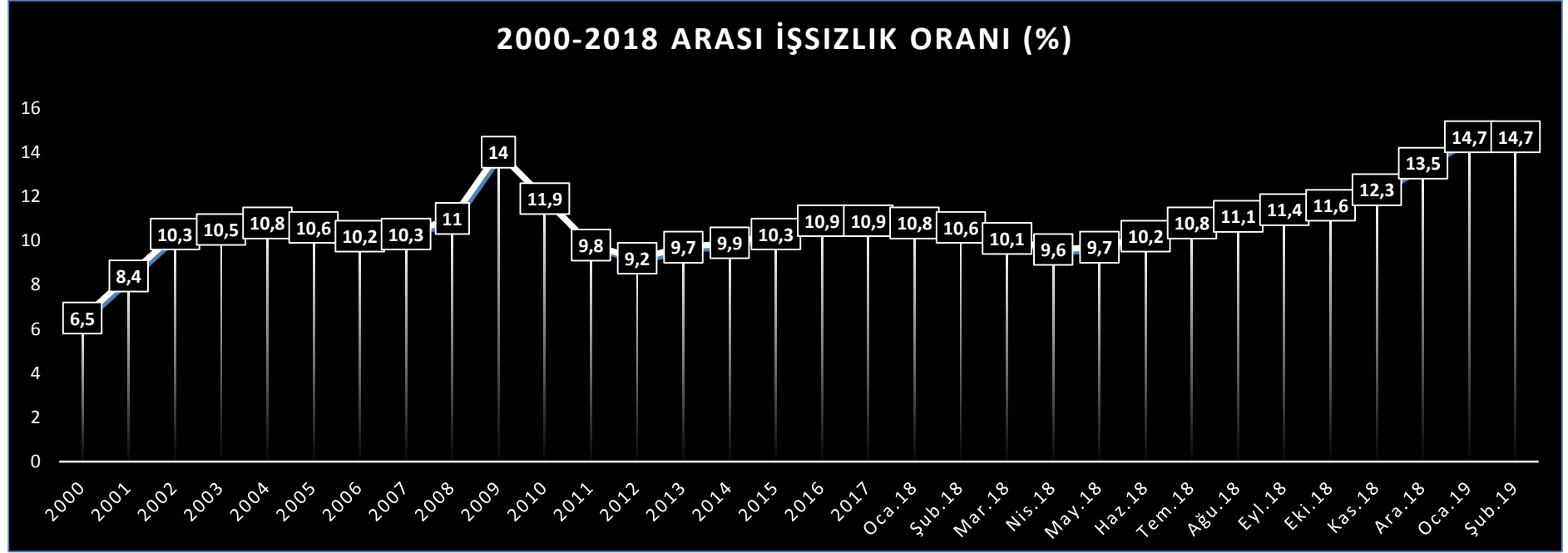
Türkiye'de Kasım 2000'de ve Şubat 2001'de ekonomik kriz yaşanmıştır. 2001'de başlayan iktisadi gelişim programları ve 2002'den bu yana ekonomideki yapısal değişimler sayesinde, 2008'e kadar büyüme hızındaki olumlu rakamlara ulaşılmıştır. 2009 yılında da yaşanan küresel ekonomik krizde ise ekonomik küçülme % -4,7 oranındadır. 2010 yılında ise bu büyüme pozitif yönde gerçekleşmiş ve ülke ekonomisi %8,9 oranında büyüyerek Avrupa'da en hızlı büyüyen ekonomi haline gelmiştir. 2011 yılında büyüme eğilimi bu yönde devam etmiş ve %8,5 olarak gerçekleşmiştir. Maalesef bu dönemde büyümenin iyimser görüntüsü işsizlik sorununa da yansımamış yani işsizlik sorununu çözmeye yetmemiştir (Bayrak ve Kanca, 2013).

Bu dönemde uygulanır. Sekizinci kalkınma planında işsizlik, iş gücü ve istihdam ile ilgili şu tespitler yapılmıştır (DPT, 2000: 124):

- Verimlilik yatırımlarını artırarak ve istikrarlı bir ekonomik büyüme sağlayarak istihdam artacak ve işsizlik azaltılacaktır.
- İstihdamın yapısı tarım dışı sektörler lehine değişecektir;
- İstihdamın artırılmasında ve işsizliğin azaltılmasında önemli olan KOBİ'ler, sanayi sektörünün kalkınmasına girdi sağlayarak destek sağlayarak, istihdam yaratma potansiyellerinden mümkün olan en iyi şekilde faydalanacaktır. Bu amaçla, küçük ve orta ölçekli işletmelere ve bireysel işletmelere eğitim, proje, finans, organizasyon, pazarlama ve teknoloji alanlarında destek verilecektir.
- Beyin göçünü önlemek için nitelikli iş gücünün istihdamını sağlayacak önlemler alınacaktır.

- Özellikle gençler, kadınlar ve engelliler için önleyici tedbirler alınacaktır. İşsizleri önlemeyi ve niteliklerini arttırmayı hedefleyen aktif ve pasif istihdam politikaları uygulanacaktır.
- İşgücünün verimliliğini artırmak için Mesleki Standartlar Muayene ve Belgelendirme Sistemi kurulacaktır.
- Türkiye, planlı ekonomiyi benimseyen cumhuriyetin kuruluşundan bu yana, Türkiye ekonomiyi ve sosyal yapıyı düzenleyen kalkınma planları olan bir ülkedir. Ülkemizde beş yıllık kalkınma planı dönemi Dokuzuncu Kalkınma Planı'ndan yedi yıla çıkarılmıştır. Dokuzuncu kalkınma planında işsizlik, iş gücü ve istihdam ile ilgili aşağıdaki tespitler yapılmıştır (DPT, 2007: 99).
- Ekonomik politikaların her aşamasında yüksek kaliteli işler yaratmayı hedefleyen istihdam stratejisi bütünleştirilmelidir.
- İş gücünün niteliği; eğitim, mesleki eğitim ve yaşam boyu eğitim.
- Girişimcilik, özellikle kadın girişimciliği teşvik edilmeli ve sübvansiyonlar istihdam ve yatırım ile orantılı olarak sağlanmalıdır.
- İşe alım ve istihdamda cinsiyete dayalı ayrımcılığı önlemek için önlemler alınmalıdır.
- Kayıt dışı istihdamın nedenlerini belirlemek ve çözüm aramak için komisyon çalışmaları yapılmalıdır.
- Kırsal kesimdeki işgücüne, bölgelerinin ekonomik ve sosyal yapıları dikkate alınarak beceri eğitimi kursları verilmelidir.
- İlkokuldan işgücü piyasasına bazı dersler verilmeli ve onlara mesleki rehberlik ve rehberlik sağlanmalıdır.
- Genç işgücü kalifiye olamazsa, demografik fırsat penceresi felakete dönüşebilir. Eğitim yatırımları acilen artırılmalı ve eğitim reformu hızla yapılmalıdır.
- İşgücü piyasasının talep ettiği mesleklerde mesleki eğitim verilmelidir.
- Mesleki eğitim almış olanlar teşvik edilmelidir.
- İşsizlik sigortası kanunu değiştirilerek, işsizlik sigortası fonunda biriken kaynağın belli bir kısmı, İŞKUR'a kayıtlı tüm işsizlere dengeleri dikkate alarak beceri sağlayacak eğitim programları düzenlemek için kullanılmalıdır.

Grafik 1.
2000-2018 Arası İşsizlik Oranı

Kaynak: Grafik TÜİK verilerinden türetilmiştir.

TÜİK verilerine göre işsizlik oranları 2002 yılında %10,3 olan işsizlik oranı 2003 yılında %10,5 idi; 2004 yılında %10,8; 2005 yılında %10,6; 2006'da %10,2 ve 2007'de %10,3; 2008 yılında %14,0, 2009 yılında %13,5, 2010'da %11,4 ve 2011'de %9,8 olarak gerçekleşmiştir. Görüldüğü üzere, 2008-2009 krizinde Türkiye'de işsizlik hızla arttı, 2010 ve 2011 yıllarında düşüş eğilimine girmiş ve 2013 yılından itibaren tekrar yükseliş trendine girmiştir. (Bayrak ve Hook, 2013: 16). Bu yükseliş Şubat 2018'e kadar devam etmiştir. 2018 yıllık ortalama işsizliğe bakıldığında ise işsizlik yine %10'un üzerinde seyretmiş ve 2013 yılındaki işsizlik oranından daha yüksek bir işsizlik oranı ile karşımıza çıkmaktadır. 2019 yılının ilk aylarına gelindiğinde ise işsizlik oranı giderek artış göstermiştir. Bu oranlar aylıkta olsa genel yıl itibariyle ortalama %15 veya üzeri çıkacağı gözle görünür bir şekilde fark edilmektedir.

1.3 ENFLASYON TANIMI VE ÇEŞİTLERİ

Bu başlık altında enflasyonun tanımı ve çeşitleri ile ilgili genel bilgiler verilecektir.

1.3.1 Tanım Olarak Enflasyon

Enflasyon Latince bir kelimedir, yani kelime şişme anlamına gelmektedir. Basit bir tanımla, enflasyon normalin üstünde bir ekonomideki genel fiyat seviyelerinde bir artış ve dolayısıyla paranın içsel değerindeki düşüştür (Eroğlu, 2002:283).

Enflasyon sözcüğü şişirmek anlamına gelmektedir. Fiyatlarda enflasyon anlamına gelmektedir. Bilindiği gibi, şişme sağlıklı bir gerçek büyüme değil ve sağlıksız bir genişleme değildir. Bu nedenle enflasyonun ekonomik bir hastalık olarak çağrıştırması kendiliğinden gerçekleşmiştir. Fiyat artışları ister sürekli ister ara ara artsın, bu şekildeki sürekli artışlar enflasyon olarak adlandırılır (Düğer ve Dulupçu, 2001:430). Enflasyonun işsizlikten daha önemli bir sorun olduğu bilinmektedir (Fisher ve Huizinga, 1980: 7).

1.3.2 Enflasyon ile İlgili Teoriler

Enflasyon ile ilgili üç teori bulunmaktadır. Bu teoriler klasik miktar teorisi, gelir harcama teorisi ve modern miktar teorisidir.

1.3.2.1 Klasik Miktar Teorisi

Klasik miktar teorisi, para miktarındaki artışın enflasyona neden olacağını göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, para arzı arttıkça, bu fiyatların genel seviyesindeki bir artışın enflasyon sorununu getirmesi beklenmektedir. Miktar Teorisi iki şekilde gerçekleşmektedir (Düğer ve Dulupçu, 2001: 431-2). Bunlar aşağıda ayrıntılı olarak anlatılmıştır:

A) Miktar Teorisi ve Fisher'in Mübadele Denklemi: Fiyatlar ve para arzı arasındaki ilişki Fisher'in değişim denklemiyle açıklanabilir. Değişim denkleminde belirli bir dönemde harcanan para miktarı, satılan malların toplamına eşittir.

$$M \cdot V = P \cdot T$$

M	Para miktarı
V	Paranın dönüşüm hızı
T	Toplam mallar
P	Fiyat

Bu teoriye göre, enflasyondaki artışın nedeni, para hacmindeki artış, yani dolaşım oranındaki artış veya her ikisinde de gerçekleşen artıştan ibarettir. Bu teoriye göre, para miktarı ve fiyatlar arasında benzer bir ilişki vardır. Diğer bir deyişle, para miktarı artarsa fiyatlar da artmaktadır (Ural, 23).

B) Cambridge denklemi: Marshall'a göre, toplam para ve mal temini önemlidir, ancak halkın para talebi dikkate alınmalıdır. Malların para talebi aynı kalırsa, harcamalar azalır ve fiyatların genel düzeyi düşer. Aksine, halkın maliyetleri ve fiyat artışlarının yanında küçük bir miktar para tutması durumunda, fiyatlar genel düzeyi yükselir. Cambridge Denklemi bir para tutum yaklaşımıdır. Bu denklem, para arzı ve para talebi eşitliğini açıklamak için kullanılır. (Arda, 2008: 84)

$$M = k \cdot P \cdot T$$

M	Para miktarı
k	Halkın elinde tutmak istediği paranın nakdi işlem hacmine oranı
T	İşlem hacmi

Pigou Denklemi olarak da adlandırılan bu denklemin bazı varsayımları vardır. (Ural, 26)

- Pigou, parayı servetin bir parçası olarak görmektedir.
- Para sadece mübadele aracı olarak değil, aynı zamanda servet olarak da talep edilmektedir.
- Yaklaşım, fertlerin serveti hangi oranda para olarak tutmak istediklerini göstermek için Fayda Teorisini kullanmaktadır.
- M 'nin en üst sınırı insanın servetidir.
- Para tutmanın alternatif maliyeti vardır. Alternatif araçların (tahvil, hisse

senedi vb.) getirileri para talebinin ne kadar olacağı konusunda belirleyicidir.

- Gelecek hakkındaki belirsizlik ve faiz oranının rolü vurgulanmasına karşın, V sabit kabul edilmektedir.

1.3.2.2 Gelir Harcama Teorisi

Enflasyon teorisinin genel yaklaşımının ikincisi gelir ve harcama teorisidir. Keynes'e dayanan bu teori, Wicksell'in "Fiyat Seviyesi Teorisi Anahtarı"na dayanmaktadır. Para ve fiyatlar arasındaki ilişkiler, gelir harcamalarında Keynes tarafından analiz edilmiştir. Gelir teorisine göre, genel fiyat seviyesi, para miktarına değil, başka bir ifade olan harcama miktarına bağlıdır. Gelir teorisinde artan para arzı öncelikle talebi etkiler. Talep, tüketim eğiliminin, sermayenin marjinal verimliliğinin ve likidite tercihinin bir fonksiyonudur. Para miktarındaki artış veya dolaşım hızındaki artış nedeniyle artan talep karşısında, arz sıkıntısı aşırı talep yaratmakta, bu da genel enflasyon düzeyini artırarak enflasyona yol açmaktadır. (Düğer ve Dulupçu, 2001:432-3)

1.3.2.3 Modern Miktar Teorisi

Modern miktar teorisi, klasik miktar teorisinin yeni yorumu, M. Friedman tarafından ortaya atılmış bir teoridir. Friedman, yeni yorumla birlikte, piyasa güçlerinin üretim, istihdam ve dağıtım gibi temel sorunları çözebileceğine inanmaktadır. Friedman'a göre, enflasyonun nedeni piyasa sistemine dış müdahaledir. Para arzı hükümetin kararları ile artırılırsa enflasyon gerçekleşir. Friedman'a göre, enflasyonun nedeni piyasa sistemine dış müdahaledir. Bu müdahalenin altında yatan araç para kaynağıdır. Hükümetin kararları ile para arzı artırılırsa, sonuç enflasyondur. (Düğer ve Dulupçu, 2001: 435)

Modern Miktar Teorisi kendi arasında ikiye ayrılır:

A) Para Talebi: Fiziki mallar, beşerî sermaye, hisse senedi, tahvil gibi çeşitli servetlerden biri de paradır. Bu varlıklar yerine tüketici parayı elde tutarsa varlıkların getirilerinden vazgeçmiş olur. İşte elde para tutmanın bir fırsat maliyeti vardır. Öyleyse elde para tutma ile onun fırsat maliyetini karşılaştırmak para talep miktarını belirler.

B) Para Piyasasında Genel Denge: Keynesyen ekonomistlerden sonra Bent

Hansen ve J. R. Hicks gibi ekonomik teoriye eklenen reel kesim-parasal kesim dengesi, talep enflasyonunu açıklamak için iyi bir yaklaşım olabileceğine inanmaktadır. Bu amaçla genel denge modeli kullanılmaktadır. Genel denge, mal piyasası ve para piyasasının dengesinden oluşmaktadır.

1.3.3. Enflasyon Türleri

Bu başlık altında enflasyon türleri anlatılacaktır. Enflasyonun artış nedenlerine göre, gelişim sürecine göre ve fiyat artış oranına göre olmak üzere üç başlık altında incelenecektir.

1.3.3.1. Fiyat Artış Nedenlerine Göre Enflasyon Türleri

Fiyat artış nedenlerine göre enflasyon; talep enflasyonu, maliyet enflasyonu, yapısal enflasyon ve ithal enflasyon olmak üzere dört başlık altında incelenecektir.

1.3.3.1.1. Talep Enflasyonu

Talep enflasyonu, bir ekonomideki toplam talep toplam arzı aştığında ortaya çıkan enflasyon türüdür. Başka bir tanıma göre ise; toplam arz toplam talebe cevap veremediğinden, genel fiyatlardaki artışa *talep enflasyonu* denir (Dinler, 2000: 405).

Talep enflasyonu, toplam talep artışının mevcut mal ve hizmet arzını aşması halinde genel talepteki artış olarak tanımlanmaktadır. Ekonomide, üretim olanaklarının sınırlarını zorlayan ara sıra harcamalar olabilir (Orhan ve Erdoğan, 2010: 225). Toplam talep artışını etkileyen faktörler şunlardır:

- Artan kamu harcamaları
- Para arzındaki artış
- İhracatta artış

Talep enflasyonu, ekonomik kaynaklar tam olarak istihdam edilemediğinde, yani arzın artırılmasının mümkün olmadığı veya çeşitli darboğazlar (enerji, para birimi gibi) nedeniyle üretimin artırılamayacağı durumlarda ortaya çıkmaktadır. Ekonomideki mal ve hizmet fiyatlarındaki artış, üretim faktörlerinin fiyatlarında artışa neden olmaktadır. (Ülgen, 2010: 291)

1.3.3.1.2. Maliyet Enflasyonu

Ekonominin tam istihdamda olduğu bir ülkede, toplam talepteki herhangi bir artış ya da emeğin üretkenliğinde bir artış olmadan üretimde kullanılan girdilerin herhangi birindeki artışların sonucunda çıkan enflasyona *maliyet enflasyonu* olarak adlandırılmaktadır. Şirketler kâr güdüsü ile kurulduğundan, maliyetlerde doğrudan fiyat artışlarını ve dolayısıyla maliyet enflasyonunu yansıtmaktadırlar (Çiçek, 2005: 107).

Maliyet enflasyonu genellikle enflasyonun talep enflasyonundan arındırılmasını sağlayan bir kavram olarak kullanılır. Her şeyden önce, maliyetlerdeki artış ve bunu takiben artan talep, maliyet enflasyonu olarak görülmektedir (Düğer ve Dulupçu, 2000: 436).

Üretimde kullanılan girdilerin fiyatlarındaki artış, üretim maliyetlerinde artışa neden olmaktadır. Firmaların ürettikleri malların maliyetlerindeki artışlar, ürettikleri mal fiyatlarına kârında eklenmesiyle fiyatların artmasına sebep olmaktadır. Fiyat artışına bağlı olarak enflasyon tekrar gerçekleşmektedir. Buna ek olarak, bazı şirketlerin herhangi bir maliyet artışı olmamasına rağmen, kârlarını artırmak için mal ve hizmetlerin fiyatları artmaktadır. Bu da *maliyet enflasyonuna* neden olur. (Akyıldız vd., 2012:323)

Üretim maliyetindeki artışın kaynağına bakılarak maliyet enflasyonunu da kendi içinde gruplamak mümkündür (Şahin, 2006:351). Buna göre;

- Kâr veya fiyat enflasyonu
- İthal enflasyon

1.3.3.1.3. Yapısal Enflasyon (Fiyat Enflasyonu)

Bir ekonomideki genel fiyat seviyesi her zaman piyasa (arz ve talep yeri) tarafından belirlenemez. Bazı malların fiyatları piyasanın mevcut koşullarına dayanır, yani sosyo-ekonomik politikalara göre değişmektedir. Özellikle tekelle ve oligopol piyasalarda fiyatlar mal üreten firmalar tarafından belirlenmektedir. Böyle bir durumda, işletmenin amaçları öne çıkmaktadır. Firmalar bazı sektörlerdeki ürün ve hizmetlerini halka belirli bir fiyattan sunarlar. Böylece fiyatlar genel seviyede artmaya başlar. Bu fiyatlar belirli sektörlerde ve sonrasında tüm ekonomide geçerlidir ve yapay fiyat artışları meydana gelmektedir.

Diğer yandan; hükümet, üretimi teşvik etmek veya üreticiyi korumak veya sosyal ve politik baskılar sonucunda piyasa fiyatlarının üstünde malları, hizmetleri ve tarım ürünlerini değerlendirir. Sosyal ve politik nedenlerden dolayı ürünlerini piyasa fiyatının üstünde satan insanlar daha yüksek kâr elde edeceklerdir. Bu grupların gelirleri arttıkça, talep de artacaktır. Bu fiyat artışları tüm sektörlerle yansıtacak ve ücretler artacaktır.

1.3.3.1.4. İthal Enflasyon

Şirketler bazen ürettikleri malların üretiminde ithal girdiler kullanırlar. Bu ithal girdiler, ülkeden temin edilen girdilere kıyasla daha fazla maliyet artışına neden olmaktadır. Bu durum ülke içinde enflasyona neden olmaktadır. Ancak, ithal edilen enflasyon, sadece girdi ithalatı nedeniyle gerçekleşmez. İthal edilen tüketim malları da enflasyona neden olabilir. Ülkede gelir artışı sürekli ve yüksek ise, ithalatın artması genel fiyatlarda artışa neden olacaktır. (Akyıldız ve diğerleri, 2012: 324)

1.3.3.2. Gelişim Sürecine Göre Enflasyon Türleri

Gelişim süreçlerine göre enflasyonun iki türü bulunmaktadır. Bunlar; açık enflasyon ve gizli enflasyondur.

1.3.3.2.1. Açık Enflasyon

Yetkililerin, ekonomideki çeşitli eksikliklerden kaynaklanan fiyat artışlarında genel düzeydeki herhangi bir kontrol mekanizmasının kurulmamasından veya işletilmemesinden kaynaklanan değişikliklerden kaynaklanan enflasyondur. Fiyatlar, piyasa koşullarında herhangi bir idari etkileşim olmadan arz ve talep mekanizmasından oluşur.

1.3.3.2.2. Gizli Enflasyon

Gizli enflasyon, ayrıca baskı altında enflasyon olarak da adlandırılır. Ağır fiyat artışları ve genel dengesizlik bir baskı oluşturmakta ve bunun sonucunda da gizli enflasyon ortaya çıkmaktadır. Buna da literatürde gizli işsizlik denmektedir.

1.3.3.3. Fiyatların Artış Oranına Göre Enflasyon Türleri

Fiyatların artış oranlarına göre enflasyon; ılımlı enflasyon, yüksek enflasyon, hiper enflasyon ve aşırı ya da dört nala enflasyon olmak üzere dört türü mevcuttur.

1.3.3.3.1. İlimli Enflasyon

İlimli enflasyon, gelişmiş ülkelerde yıllık fiyat artışları, %1-3, gelişmekte olan ülkelerde %3-6 aralığını aşmamaktadır. İlimli fiyat artışları girişimcilerin ticari coşkusunu arttırmaktadır. Fiyatlar uygun bir seviyede olduğunda, geleceğe yönelik tahminler daha tatmin edici olacak ve insanlar buna göre planlarını yapacaklardır. Öte yandan, düşük seviyelerde bile fiyat artışları üreticilerin kârlılığını artırmaktadır. Orta enflasyon oranlarının yatırım ve tasarruf kararları üzerinde olumlu bir etkisi vardır (Orhan ve Erdoğan, 2010:223).

1.3.3.3.2. Yüksek Enflasyon

Yüksek enflasyon için tam bir oran belirlemek mümkün değildir. Bunun en önemli göstergesi, tüm ekonomik birimlerin, üretim, tasarruf ve yatırım gibi kararlarını belirlerken fiyat artış oranını en temel değişken olarak dikkate almasıdır. Bir ülkede enflasyon 15-20 yıl gibi uzun bir süre devam ederse, kronik enflasyon kavramından söz etmek mümkündür (Orhan ve Erdoğan, 2010: 224).

1.3.3.3.3. Hiper Enflasyon

Genel fiyat seviyelerindeki hızlı yükseliş ve paranın içsel değerindeki aşırı ve hızlı düşüş nedeniyle enflasyon oranının çok yükselmesi halinde bu tür enflasyondan bahsetmek mümkündür. Hiper enflasyonun en önemli nedeni, para arzındaki kontrolsüz artıştır (Ülgen, 2010:296).

Bu enflasyonun başlıca özellikleri şunlardır: (Arda, 2008:226)

- Banknot ve kredi hacmindeki sınırsız ve kontrolsüz artış,
- Emisyon genişlemesinin üzerinde aylık fiyat artışları,
- Tutulan paranın gerçek değeri değişken,
- Yüksek dolaşım oranı,
- Yüksek faiz oranları,
- Nakit tasarrufların değeri sifıra yakındır.

1.3.3.3.4. Aşırı ya da Dörtnala Enflasyon

Bu tür enflasyonda fiyatlar yılda iki veya üç rakama yükselir. Örneğin, enflasyonun bir ülkede %20 ve %100 oranında yükselmesi mümkündür. İtalya, Türkiye, Brezilya gibi sanayileşmiş ülkelerde enflasyonun düşük seyretmesi, Arjantin gibi ülkelerde yüksek enflasyon oranlarına sahiptir (Aykırı, 2008:45).

1.4 TÜRKİYE'DE ENFLASYONUN GELİŞİMİ

Bir ekonomideki belirsizliğe sebep olan ve sağlıklı ekonomik kararların verilmesini önleyen enflasyon, ekonominin sürekli ve yeterli bir şekilde büyümesinin önüne geçen, gelir dağılımını ve sosyal yapıyı tahrip eden yıkıcı bir sorundur.

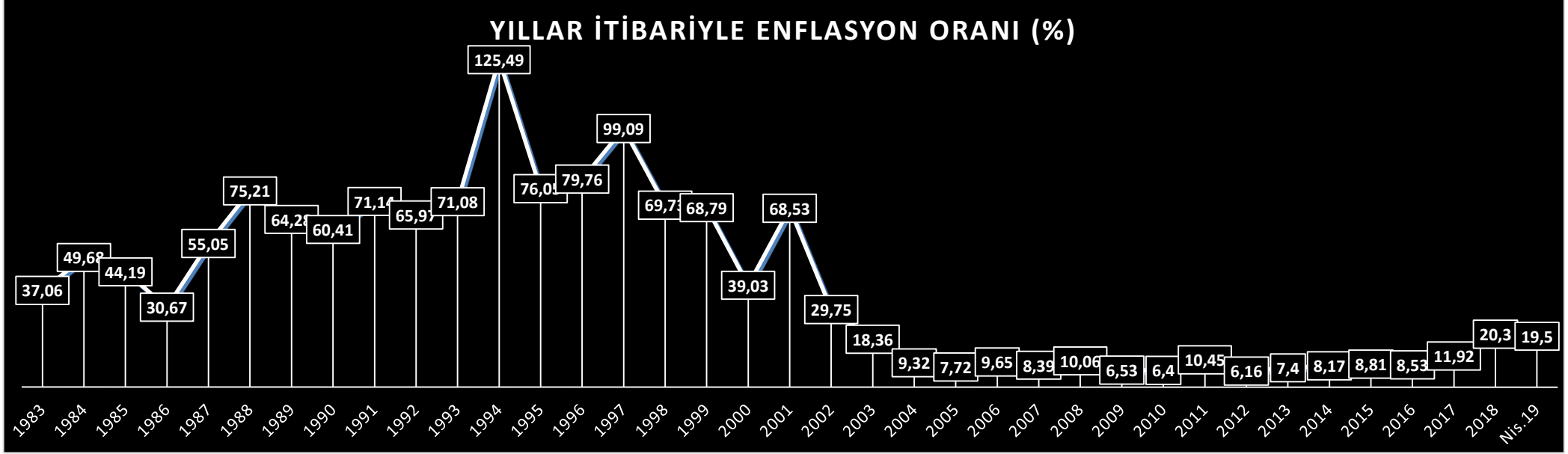
Türkiye'nin birinci sınıf ulusal ve dünya ekonomileri arasına girmesi için enflasyon ile (sürekli fiyat artışlarından) güçlü bir mücadelede bulunmasının ön şart olduğu ve enflasyon gerçeği ile savaşıarak ekonomik yönden hayatta kalmaya devam etmesi gerekmektedir. Ayrıca, Maastrich'in üye olmaya çalıştığı Avrupa Birliği'ne tam üyelik kriterleri çerçevesinde, üye olmak isteyen ülkenin enflasyon oranının 1,5 puan ortalamasının üzerinde olması gerekmektedir. Bu da Türkiye'de yıllık enflasyonun yüzde 3'e düşürülmesi anlamına gelmektedir.

Cumhuriyetin ilanında Türkiye Ekonomisi Enflasyon olgusunun tarihsel gelişimini göz önüne alarak birkaç istisna dışında yıl fiyat artışları 1970'lerin sonuna kadar enflasyonist nitelikte görünmekte ve bu dönemde, fiyat artışlarının çift hanelere ulaştığı istisnalar 1942 ve 1943 yılları arasında görülmektedir. Bu yıllarda, II. Dünya Savaşının bir neticesi olarak enflasyonu dış şok olarak ülkemize uğramış, yıllık enflasyon tüketici fiyatlarında sırasıyla %68 ve %44 olarak gerçekleşmiştir. 1954 ve 1959 arasında ise tarımsal üretimdeki düşüş, kötü iklim koşulları nedeniyle fiyat artışlarına neden olmuş ve 1959'da enflasyon %24'lere kadar yükselmiştir.

İlerleyen yıllarda fiyat artışlarının kontrol altına alındığı görülmektedir. Dünya ekonomisinin hızlı büyümesi, 1970'lerin ilk yarısında petrol fiyatları ve bu arada Türkiye ekonomisini de depresyona sürüklemeye başlamıştır. Dış gelişmelerin etkisiyle fiyatlar çift haneli rakamlara ulaşmış, ekonomide enflasyonun kalıcı olduğu inancı toplumda yerleşmiş ve fiyat artışları kendi kendine beslenmeye başlamıştır.

İstisnalar hariç, 1977'ye kadar her zaman yüzde 20'nin altında olan tüketici fiyat artışları 1980'de yüzde 115'e, 1994 kriz yılında yüzde 125'e yükselmiştir. 1977 ile 2001 yılları arasında en düşük tüketici fiyatı artışı yüzde 21,9'a yükselmiştir. 1970'lerin ortalarından itibaren Türkiye'de enflasyonun kroniklik gösterdiği, enflasyonun sonuna kadar başlamaktadır.

Grafik 2.
Türkiye'de Enflasyonun Gelişimi

Kaynak: Grafik TÜİK verilerinden türetilmiştir.

1970'lerin ortalarında artmaya başlayan enflasyon 1980'de %100'ü aşmıştır. 1994 ile 1993 arasında, %25-%70 enflasyon oranı 1994 krizinde %100'e yükselmiştir. İlerleyen yıllarda düşüş trendine giren enflasyon, 2005'ten bu yana çoğunlukla %10 civarında dalgalanmıştır.

Genelde TEFE-ÜFE oranlarına benzeyen Tüketici Fiyat Endeksi 1980 ve 1994 yıllarında %100 seviyesinin üzerinde gerçekleşmiştir.

1999'dan bu yana düşüş eğiliminde olan TÜFE oranı, 2004 yılında ilk kez %10'un altına düştü ve 2008'den ve 2011'den sonra %10'un altına düşmüş, bu durum tek haneli olarak 2016 yılına kadar sürmüştür. Yaşanan siyasi krizler yatırım ortamına izin vermemiş bu sebeple işsizlik artmıştır. Son altı yılda döviz kuru ve yerli üretiminde yetersizliğine bağlı olarak enflasyon oranı yine iki haneli seviyelere çıkmış, hayat pahalılığı günden güne artmıştır. 2017 yılında enflasyon oranı %11,92 iken 2018 yılında %20'nin üzerine çıkmış ve nihayet 2019 yılına geldiğinde daha az bir artış göstererek %19,5 seviyesine inmiştir. Enflasyondaki hareket siyasi ve sosyal olaylara bağlı olarak gelişen yatırım kararlarına etkisinin büyük olduğu görülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

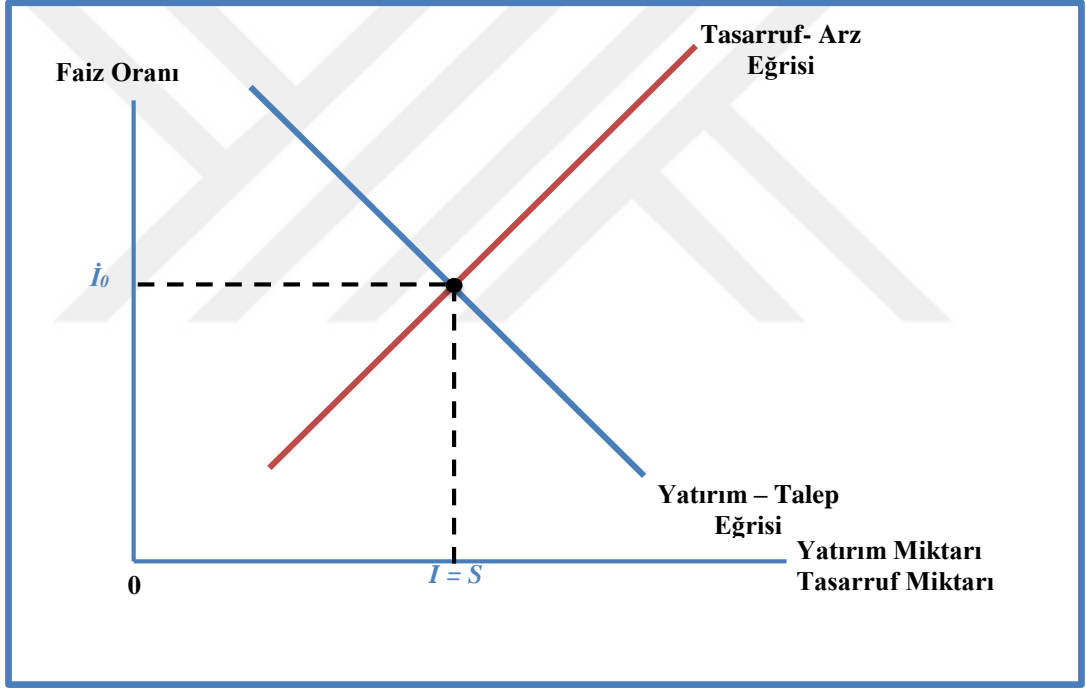
2. FAİZ ORANI TANIMI VE ÇEŞİTLERİ

Bu kısımda klasik, neo-klasik faiz teorileri, Wicksell yaklaşımı, likidite tercihi teorisi, Hick-Hensen yaklaşımı, Tobin'in portföy teorisi hakkında bilgi verilecektir.

2.1. KLASİK FAİZ TEORİSİ

Klasik iktisatçılar, faizin tasarruflar için bir fiyat ve bir bedeli olduğunu vurgulamışlardır. Klasik ekonomistlere göre, faiz oranının denge seviyesini belirleyen faktörler tasarruf arz ve yatırım talebidir. Tasarruf arzını yatırım talebine eşitleyen faiz oranı, denge faiz oranıdır.

Grafik 3.
Yatırım-Faiz İlişkisi

Klasik teoriye göre faiz, parasal bir olay değildir ve faiz oranının belirlenmesi para stokundan bağımsızdır. Çünkü para stokundaki bir değişiklik, uzun vadede fiyatlar dışındaki gerçek değişkenleri etkilemeyecektir. Bu nedenle, para piyasasında faiz oranlarının belirlenmesi mümkün değildir.

2.1.1. Wicksell'in Ödünç Verilebilir Fon Teorisi

Neo-Klasik iktisatçılar faiz oranını açıklarken parasal faktörlerin yanı sıra gerçekleri de göz önünde bulundurmaktadırlar. Neo-Klasik iktisatçılar, faiz oranının borç verilebilir fonların arz ve talebi tarafından belirlenen bir fiyat olduğunu kabul etmişlerdir. Borç alınan fon arzı tasarruf sahipleri tarafından belirlenir. Fon talebi yatırımcılar veya borçlular tarafından belirlenir. Klasik ekonomistler gibi Neo-klasik ekonomistler de para arzındaki değişimin kısa vadede faiz oranını değiştirmeyeceğini savunmaktadır.

Faiz oranı, fon ve arz talebinin karşılanabileceği denge noktasında belirlenir. Bununla birlikte, teoride en önemli eksiklik bu dengenin kısmi veya geçici olmasıdır. Çünkü bu denge, teoride unutulmuş görünen teorideki değişimlerden etkilenmiştir. Bu durumda, teori nihai dengeyi belirlemek yerine finansal piyasadaki mevcut faiz oranını açıklamaktadır.

Neo-klasik bir ekonomist olan Knut Wicksell (1851-1926), reel faiz teorisine parasal unsurlar ekleyerek teoriyi daha gerçekçi bir temel üzerine koymuştur. Wicksell'e göre, parasal ve doğal faiz oranları olarak iki tür faiz oranı vardır. Wicksell, doğal faiz oranını işletme emlaklarından elde edilen kâr oranı ve parasal faiz oranını, bankaların kredi için talep ettiği faiz oranı olarak tanımlamıştır. Wicksell'e göre, eğer piyasa faiz oranı doğal faiz oranından düşükse, yatırımları teşvik eder. Yatırım ve üretim artışı da enflasyonu artırabilir. Piyasa faiz oranının doğal faiz oranından daha yüksek olmasının karlılığı azaltarak yatırımları azaltacağını ve dolayısıyla talep ve yatırımın düşmesiyle genel fiyat seviyesinin düşeceğini belirtmiştir.

2.1.2. Keynes'in Likidite Tercih Teorisi

Keynes, ilgilenilen gerçek unsurları açıklamaya çalışan klasik yaklaşımın aksine, faiz oranlarını parasal unsurlarla açıklamıştır. Klasik olarak kabul edilen, pazarın tasarrufu olarak kabul edilen ilgi, Keynes'e göre paranın sağladığı satın alma gücünün likiditesinin verilmesidir. Keynes'in çıkarları, parayı elinde tutanların bu haklarını devretme konusundaki gerginlik düzeyinin bir ölçüsü olarak ifade edilmiştir.

Keynes Likidite tercih teorisini tüketicinin işlem amacı, ihtiyat amacı ve spekülasyon amacı güderek talep ettiği paranın toplamı olarak açıklamıştır.

Keynes, servetin para ve bono olarak iki biçimde tutulduğunu varsaymaktadır. Para, az faizli, kısa vadeli mevduatlardan ve faizsiz nakit ve talepli mevduatlardan oluşan likit varlıklardır. Tahviller uzun vadeli, faiz getiren, ancak likit olmayan riskli varlıklardır. Keynes'e göre, faiz oranı, para arzı sabitken, para birimini ayarlanması ve tahvilleri tercihlerinin ciddiyetine göre tutulmasıdır. Faiz oranlarının artması, spekülasyon güdüsüyle para talebini azaltır ve tahvil talebini artırır. Azalan faiz oranları tahvil talebini azaltıp ve para talebini artırır.

Para talebi istikrarlı olmakla birlikte, para politikası yetkililerinin para arzını arttırması faiz oranını düşürür. Para arzını azaltması ise faiz oranını arttırır. Para talebi istikrarlı bir durumda olduğu için piyasadaki fazlalık tahvil talebini arttırmaktadır. Piyasadaki para biriminde, ikincil bono piyasasında tahvilleri satarak tahvil fiyatlarında, yani faiz oranlarında düşüşe yol açar.

Para talebini değiştirmeden para arzının yönünü eleştirirken üç olası etki görülebilir. Bu etkiler; likidite etkisi, gelir etkisi ve fiyat beklentilerinin etkisidir.

1-Likidite Etkisi: Para arzındaki artış, dolaşımdaki para miktarını arttıracak ve piyasa talebinden daha fazla olan talebi artırarak faiz oranlarını azaltacaktır. Para arzındaki düşüş, piyasadaki nakit ihtiyacını belirleyerek zorlaştıracaktır. Piyasada bonolar satılacağından tahvil fiyatları düşecek ve faizler artacaktır.

2- Gelir Etkisi: Para arzındaki artış, daha fazla canlılık yaratarak ekonomide bir yükselişe yol açacaktır. Bu daha fazla üretim ve daha fazla ücret geliri ile sonuçlanacaktır. Para talebini arttırmak, gelir artışını ve faaliyetlerini daha fazla tüketmeyi talep etmek ve isteğine göre daha fazla para talep etmek, tahvil talebini düşürür ve faiz oranlarının yükselmesine sebep olur.

3- Fiyat Beklentileri Etkisi: Para arzındaki mal ve hizmetlere olan talebin artması, fiyatların yükseleceği beklentisine yol açmaktadır. Enflasyon beklentilerinin artma beklentisi, risk primini arttıracak ve daha yüksek tahvil getirilerine yol açacaktır.

2.1.3. Hicks Hansen'in Neo-Keynesyen Sentezi

Hicks ve Hansen analizlerini ayrı ayrı geliştirmişler ancak aynı sonuca varmışlardır.

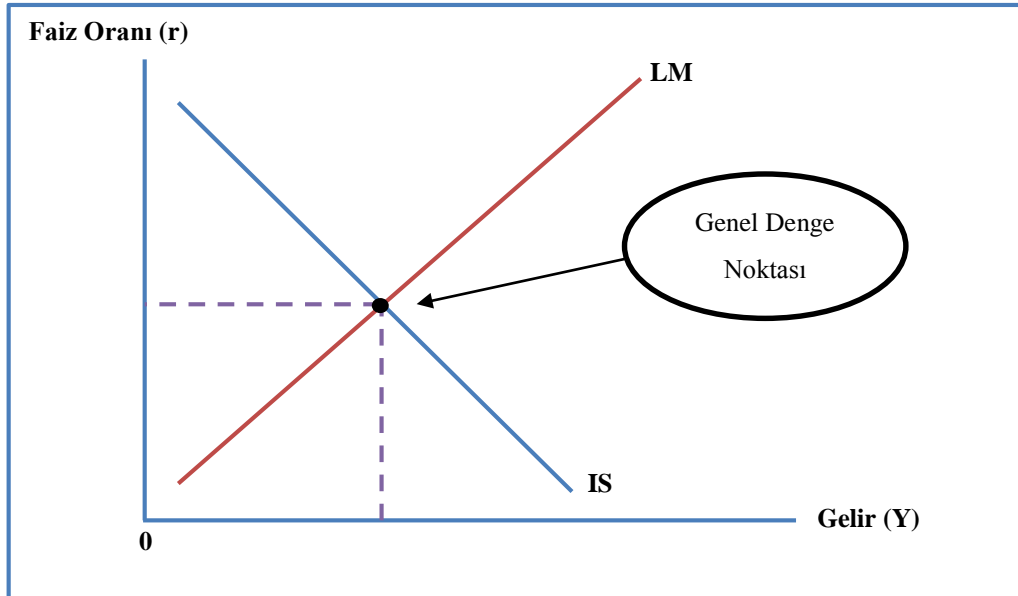
Bununla birlikte, Hicks-Hansen'e göre, likidite tercih teorisi ve harcanabilir fonlar teorisinin bir sentezi yapılarak uygun bir teori elde edilebilir. Bu yeni faiz teorisi dört değişkene bağlıdır.

(I)	Yatırım talebi
(S)	Tasarruf arzı
(L)	Likidite tercihi
(M)	Para arzıdır.

Hicks ve Hansen'in analizinde, gerçek dengenin bir ekonomideki yatırım tasarruf eğrilerinin kesişme noktalarında oluşturulabileceğini ve parasal dengenin para arz-para talebi eğrilerinin kesişim noktalarında belirleneceğini ve reel ve parasal denge, bu iki ayrı eğrinin birleşme noktasında meydana geleceğini ortaya koymuşlardır.

IS-LM analizinde, IS eğrisi, mal piyasasını dengeleyen tüm faiz oranı-gelir kombinasyonlarını verirken, LM eğrisi, para piyasasında para arzına eşit para tasarrufunu yani faiz-gelir eşitliğini veya IS kombinasyonlarını vermektedir. IS ve LM eğrilerinin kesişme noktasında hem mal piyasasını hem de para piyasasını dengeye getiren faiz oranı elde edilir.

Grafik 4.
IS-LM Modeli

2.1.4. Tobin'in Portföy Teorisi

Keynes'in likidite tercihi modelinde, insanların beklenen paraya dayanarak sadece para ya da sadece tahvil alacağı varsayımı vardır. Tobin'e göre, gerçek hayatta bu doğru değildir. Portföylerinde ne tutulacağına karar verirken, insanlar yalnızca beklenen getirilere değil, aynı zamanda risklere de bakarlar. Bu nedenle, parayı sıfır, ancak sıfır risk ile tutmak istemişlerdir.

Risk portföy seçim teorisindeki ana unsurdur. Tobin, belirli bir zenginlik portföyünün geri getiri ve risk dışı para riski ile gelir getirici ancak farklı riskler parası arasında nasıl bölünebileceğine ilişkin bir çözüm aramaya çalışacaktır.

Bu şekilde, Keynes'in belirttiği gibi, faiz oranları sadece para arzı ve para talebi ile değil, aynı zamanda para ve tahvil dışındaki varlık saklama araçlarının likidite tercihi üzerindeki etkileriyle de belirlenmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE'DEKİ FAİZ ORANLARININ ENFLASYON VE İŞSİZLİK ÜZERİNE ETKİLERİ: EKONOMETRİK ANALİZ

3.1. VERİLER, MODEL VE EKONOMETRİK YÖNTEM

3.1.1. Verilerin Tanımlanması ve Kaynakları

Bu çalışmada kullanılan veriler iki temel kaynaktan alınmıştır. Bunlar Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) ve International Financial Statistics (IFS)'ten elde edilmiştir. Araştırma Dönemi 2000Q1 – 2018Q1 dönemlerini kapsamaktadır. Veriler, üç aylık ortalama değerler olarak ele alınmıştır. Kullanılan Serilerin temel özellikleri aşağıda açıklandığı gibidir.

GDP: Üç aylık GSYH'nın logaritması alınarak elde edilmiştir. GSYH: Gayrisafi Yurt içi hasılayı temsil etmektedir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, (TCMB), Elektronik Veri dağıtım Sistemi (EVDS)'den, Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (Alıcı fiyatlarıyla) (Bin TL)-Düzey ve TP.GSYIH26.GY.CF serisinden elde edilmiştir.

MFO: Üç aylık Mevduat Faiz Oranını temsil etmektedir. International Financial Statistics (IFS)'ten elde edilmiştir. Turkey “Financial, Interest Rates, Deposit, Percent Per annum” serisinden elde edilmiştir.

Unemp: Üç aylık İşsizlik oranını temsil etmektedir. International Financial Statistics (IFS)'ten elde edilmiştir. Turkey “Labor Markets, Unemployment Rate, Percent” serisinden elde edilmiştir.

Tufe: Üç aylık Tüketici Fiyat endeksini temsil etmektedir. International Financial Statistics (IFS)'ten elde edilmiştir. Turkey “Prices, Consumer Price Index, All items, Percentage change, Previous period, Percent” serisinden elde edilmiştir.

TFO: Üç aylık hazine bonusu faiz oranını göstermektedir. Hazinesinin yapmış olduğu tahvil ihalelerinden hesaplanmıştır.

3.2. BİRİM KÖK TESTİ

Ekonometrik çalışmalarda kullanılan ancak durağan olmayan (birim kök içeren) zaman serileri ile oluşturulan regresyon hatalı olarak anlamlı bir ekonomik ilişkinin varlığını gösterecektir (Harris, 1995: 27). Granger ve Newbold (1974)'da göre durağan olmayan zaman serileriyle oluşturulan regresyon sahte regresyon problemini ortaya koyacak ve elde edilen sonuçlar gerçek ilişkiyi yansıtmayacaktır. (Altıntaş, 2009, 18: Peker ve Bölükbaş; 2013: 294). Bunun nedeni ise her iki seri arasında anlamlı bir ilişki olmasa bile oluşturulan regresyonda yüksek bir R^2 ortaya çıkacak ve t-istatistikleri anlamlı olacaktır, fakat sonuçlar herhangi bir ekonomik anlam taşımayacaktır (Lewis ve Mizen, 2000: 291 ve Gujarati, 1999:725). Bu nedenle zaman serileriyle yapılan regresyon analizlerinde değişkenler arasındaki ilişkinin varlığını araştırmadan önce mutlaka analizlerde kullanılan değişkenlerin durağanlığının incelenmesi gerekmektedir (Altıntaş, 2009: 18).

Genel olarak söylemek gerekirse; ortalama ve varyansı zaman içinde değişmeyen yani sabit olan ve iki dönem arasındaki ortak varyansı, varyansın hesaplandığı döneme değil de yalnızca iki dönem arasındaki uzaklığa bağlı olan olasılıklı bir süreç durağan olarak adlandırılır (Gujarati, 1999: 713).

Ortalama	$E (Y_t) = \mu$
Varyans: $var(Y_t)$	$E (Y_t - \mu)^2 = \sigma^2$
Ortak Varyans: γ_k	$E [(Y_t - \mu) (Y_{t+k} - \mu)]$

Durağanlığı sınamanın yollarından biri ADF birim kök testidir. Bu sınamada kullanılan model; $Y_t = Y_{t-1} + u_t$. Burada u_t klasik varsayımlara uyan, yani ortalaması sıfır σ^2 varyansı değişmeyen ardışık bağımlı olmayan hata terimidir. Burada model, (t) dönemindeki Y 'nin $(t-1)$ dönemindeki kendi değerine göre regresyonunda Y_{t-1} 'in katsayısı 1'e eşitse, birim kök sorunu ile karşı karşıyayız. Dolayısı ile $Y_t = \rho Y_{t-1} + u_t$ Regresyonu hesaplanır ve $\rho = 1$ olarak bulunursa Y_t olasılıklı değişkeninde birim kök sorunu olduğu kabul edilmektedir (Gujarati 1999:718).

Kullanılan denklemin her iki tarafından bir önceki değerleri çıkarılırsa yani farkı alınırsa seri durağan olacaktır. Bu durumda model şu şekilde değişmektedir; $\Delta Y_t = (\rho - 1)Y_{t-1} + u_t$ ya da $\Delta Y_t = \delta Y_{t-1} + u_t$ Birim kök testi için şu hipotezlerden yararlanır:

$H_0: \delta = 0, \rho = 1$ ise; Y_t zaman serisi durağan değildir, normal dağılmamaktadır ve otokorelasyona sahiptir (birim kök vardır). $H_1: \delta \neq 0$ ise; Y_t zaman serisi durağandır, normal dağılmaktadır ve otokorelasyona sahip değildir (birim kök yoktur), $H_0: \rho = 1$, hipotezi varsayımla hesaplanan istatistik değeri t istatistiği olarak bilinmekte ve buna Dickey-Fuller testi de denmektedir (Gujarati, 2004:815 aktaran **Bağdiken ve Beşer, 2009:6-7**). **Dickey ve Fuller (1979)** birim kök testinde kullanılabilen üç farklı regresyon denklemi kullanılmışlardır.

$$\Delta Y_t = \delta Y_{t-1} + u_t \quad (1)$$

$$\Delta Y_t = a_0 + \delta Y_{t-1} + u_t \quad (2)$$

$$\Delta Y_t = a_0 + \delta Y_{t-1} + a_2 t + u_t \quad (3)$$

$\delta = 0$ Hipotezinin test edilmesinde τ, τ_μ, τ_x istatistikleri kullanılmaktadır.

Dickey ve Fuller (1981), katsayılar üzerindeki bileşik hipotezin test edilmesi için ϕ_1, ϕ_2, ϕ_3 olarak adlandırılan üç ilave F-istatistiği sağlamışlardır. 2.denklemin $\delta = a_0 = 0$ null hipotezi, ϕ_1 istatistiği kullanılarak test edilir. Regresyonda bir zaman trendi ele alınarak- yani (3)-bileşik hipotez $a_0 = \delta = a_2 = 0$, ϕ_2 istatistiği kullanılarak test edilir. $\delta = a_2 = 0$ bileşik hipotezi ϕ_3 istatistiği kullanılarak test edilir (**Enders, 1995:221-222**).

Augmented Dickey-Fuller (ADF) yöntemine dayalı birim kök testinde bağımlı değişkenin otokorelasyona yol açmayacak optimal gecikme sayısının belirlenmesinde Akaike bilgi kriterinden (AIC) yararlanılmıştır. Birim kök testleri sonucu elde edilen sonuçlar Tablo 'de sonuçları yer almaktadır.

Tablo 1.
Değişkenlerin Birim Kök Testleri

Bilgi Kriteri	SIC		
	Modeller ve Varsayımlar	Model 1 ¹	Model 2 ²
Düzye-Değişkenler			
GDP	1.330121 (4) (0.9526)	-1.127870 (4) (0.7002)	-4.980978 (4) (0.0007)
MFO	-1.420385 (1) (0.1437)	-2.136176 (1) (0.2315)	-2.940050 (1) (0.1566)
TFO	-1.807763 (11) (0.0674)	-2.855827 (11) (0.0566)	-2.523073 (11) (0.3164)
TUFE	-1.903229 (3) (0.0549)	-5.585899 (9) (0.0000)	-8.844565 (8) (0.0000)
UNEMP	0.062934 (5) (0.6994)	-4.945105 (4) (0.0001)	-4.886100 (4) (0.0009)
1.Fark-Değişkenler			
GDP	-1.151319 (3) (0.2252)	-1.781359 (3) (0.3866)	-1.599708 (3) (0.7830)
MFO	-5.312796 (0) (0.0000)	-5.288951 (0) (0.0000)	-5.259129 (0) (0.0003)
TFO	-4.086479 (10) (0.0001)	-3.798533 (10) (0.0048)	-3.582479 (10) (0.0397)
TUFE	-2.205160 (7) (0.0275)	-2.382039 (7) (0.1508)	-7.314640 (2) (0.0000)
UNEMP	-3.473246 (4) (0.0007)	-3.472500 (4) (0.0118)	-3.529364 (4) (0.0443)

¹ Model 1 ne bir sabit terim ne de bir lineer trend içermemektedir

² Model 2 sadece bir sabit terim içermektedir

³ Model 3 hem bir sabit hem bir lineer trend içermektedir

Tablo 1’de görüldüğü gibi, SIC’e göre GDP ilk iki modelde birim kök içerirken, 3. Modelde düzey derecede durağan. MFO her üç modelde birim kök içermektedir. TUFE her üç modelde düzey derecede durağan olmasına rağmen UNEMP model 1’de birim kök içerirken model 2 ve model 3’te durağandır. Yani birim kök içermemektedir.

3.3. EŞBÜTÜNLEŞME

Birim kök testi sonuçlarına göre, modeldeki değişkenler farklı durağanlık düzeylerine sahiptir. Modellerde kullanacağımız değişkenler farklı durağanlık düzeylerine sahip olması hem işsizlik hem de enflasyon için oluşturacağımız modelde eşbütünleşmenin olup olmadığına yönelik geliştiren testlerden Pesaran vd. (2001) tarafından geliştirilen sınır testi uygulanacaktır. Sınır testi yaklaşımı ve eş bütünleşmenin varlığı durumunda uzun ve kısa dönem uygulaması genel olarak ARDL (Autoregressive Distributed Lag) yaklaşımı dahilinde gerçekleştirilmektedir. Çok değişkenli zaman serilerinde, bazı serilerin düzey değerlerinde bazı serilerin ise birinci farklarında durağan olması durumunda uygulanan ARDL yaklaşımı iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada Sınır Testi ile değişkenler arasında uzun dönem ilişkinin varlığı test edilmekte, uzun dönem ilişkinin varlığında ise ikinci aşamaya geçilebilmektedir. İkinci aşamada ise uzun ve kısa döneme ait parametreler üretilmekte ve tahmin edilmektedir (Saçık ve Karaçayır, 2015;161).

Bu çalışmada, işsizlik (unemp)- mevduat faiz oranı, işsizlik- tahvil faiz, enflasyon (tüfe) mevduat faiz oranı ve enflasyon- tahvil faiz oranı ilişkisini göstermek amacı ile 4 ayrı model kullanılmıştır;

$$unemp = \beta_0 + \beta_1 mfo + \epsilon_t \quad (1)$$

$$unemp = \alpha_0 + \alpha_1 tfo + \epsilon_t \quad (2)$$

$$tufe = \gamma_0 + \gamma_1 mfo + \epsilon_t \quad (3)$$

$$tufe = \gamma_0 + \gamma_1 tfo + \epsilon_t \quad (4)$$

Sınır testi değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin var olup olmadığını ortaya koymaktadır. Sınır testi uygulanıp test istatistiği üst kritik sınırı geçtiğinde kısa ve uzun dönem katsayıları tahmin edilebilmektedir (Akel ve Gazel, 2014; 31) ARDL

Sınır testi yaklaşımı için kısıtsız hata düzeltme modeli denklem (5), (6), (7) ve denklem (8)'de verilmiştir.

$$\Delta unemp = a_0 + \sum_{i=1}^m a_{1i} \Delta unemp_{t-i} + \sum_{i=1}^m a_{2i} \Delta mfo_{t-i} + a_3 unemp_{t-1} + a_4 mfo_{t-1} + \mu_t \quad (5)$$

$$\Delta unemp = b_0 + \sum_{i=1}^m b_{1i} \Delta unemp_{t-i} + \sum_{i=1}^m b_{2i} \Delta tfo_{t-i} + b_3 unemp_{t-1} + b_4 mfo_{t-1} + \mu_t \quad (6)$$

$$\Delta tufe = c_0 + \sum_{i=1}^m c_{1i} \Delta tufe_{t-i} + \sum_{i=1}^m c_{2i} \Delta mfo_{t-i} + c_3 tufe_{t-1} + c_4 mfo_{t-1} + \alpha_t \quad (7)$$

$$\Delta tufe = d_0 + \sum_{i=1}^m d_{1i} \Delta tufe_{t-i} + \sum_{i=1}^m d_{2i} \Delta tfo_{t-i} + d_3 tufe_{t-1} + d_4 tfo_{t-1} + \alpha_t \quad (8)$$

Eşitlik (5) ve (6)'da a_0 ve b_0 sabit terimler, Δ fark operatörü ve μ_t hata terimini ifade etmektedir. (5) ve (6) no'lu eşitlikteki regresyon denklemini tahmin edildikten sonra uzun dönemli bir ilişkinin tespiti Wald testi (F istatistiği) ile gerçekleştirilir. Bu teste ilişkin hipotezler ise aşağıdaki gibidir.

$$H_0: a_3 = a_4 = 0 \quad (\text{Eşbütünleşme Yoktur})$$

$$H_1: a_3 \neq a_4 \neq 0 \quad (\text{Eşbütünleşme Vardır})$$

$$H_0: b_3 = b_4 = 0 \quad (\text{Eşbütünleşme Yoktur})$$

$$H_1: b_3 \neq b_4 \neq 0 \quad (\text{Eşbütünleşme Vardır})$$

Eşitlik (7) ve (8)'te c_0 ve d_0 sabit terimlerdir, Δ fark operatörü ve α_t hata terimini ifade etmektedir. (7) ve (8) no'lu eşitlikteki regresyon denklemini tahmin edildikten sonra uzun dönemli bir ilişkinin tespiti Wald testi (F istatistiği) ile gerçekleştirilir. Bu teste ilişkin hipotezler ise aşağıdaki gibidir.

$$H_0: c_3 = c_4 = 0$$

(Eşbütünleşme yoktur)

$$H_1: c_3 \neq c_4 \neq 0$$

(Eşbütünleşme vardır)

$$H_0: d_3 = d_4 = 0$$

(Eşbütünleşme yoktur)

$$H_1: d_3 \neq d_4 \neq 0$$

(Eşbütünleşme vardır)

Hesaplanan F istatistiği, Pesaran Shin ve Smith'in (2001) çalışmalarında asimptotik olarak türetilen anlamlılık düzeyleri ile karşılaştırılır. Bu çalışmada değişkenlerin tamamen I (0) ve I (1) olma durumlarına göre alt ve üst değerler verilmiştir. Eğer hesaplanan F istatistiği alt sınırdan küçük ise bu durumda sıfır hipotezi reddedilemeyecek ve eşbütünleşmenin olmadığı kanısına varılacaktır. Diğer bir durum ise hesaplanan F istatistik değerinin kritik değerlerin üst sınırından daha büyük olmasıdır ki bu durumda değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin olmadığını ifade eden sıfır hipotezi reddedilecektir. Eğer hesaplanan F istatistik değeri alt ve üst kritik değer arasında kalırsa, başka bir ifade ile kararsızlık bölgesine düşerse, bu durumda eş bütünleşmenin olup olmadığına dair bir yorum yapılamayacaktır. Böyle bir durumda, eş bütünleşme için hata terimlerinin kullanılması, değişkenlerin durağanlık derecelerine göre başka eşbütünleşme testlerinin uygulanması önerilmektedir. Eğer sınır testi ile değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki tespit edilmişse sonraki aşamada uzun dönem katsayılarının tahminine geçilir (Akel ve Gazel, 2014: 31).

Bu çalışma için (1), (2), (3) ve (4) no'lu eşitlikler dikkate alındığında uzun dönem katsayıları tahmin etmek amacıyla (9), (10), (11) ve (12) no'lu eşitliklerde yer alan ARDL (m,n,p,r) modeli oluşturulmuştur.

$$unemp = a_0 + \sum_{i=1}^m a_{1i} unemp_{t-i} + \sum_{i=1}^n a_{2i} mfo_{t-i} + \mu_t \quad (9)$$

$$unemp = b_0 + \sum_{i=1}^m b_{1i} unemp_{t-i} + \sum_{i=1}^p b_{2i} tfo_{t-i} + \mu_t \quad (10)$$

$$tufe = c_0 + \sum_{i=1}^m c_{1i} \Delta tufe_{t-i} + \sum_{i=1}^m c_{2i} \Delta mfo_{t-i} + \alpha_t \quad (11)$$

$$tufe = d_0 + \sum_{i=1}^m d_{1i} \Delta tufe_{t-i} + \sum_{i=1}^m d_{2i} \Delta tfo_{t-i} + \alpha_t \quad (12)$$

Uzun dönemli ilişkiye dair katsayılar belirlendikten sonra modelin diagnostik testlerine bakılır ve modelin uygun olup olmadığına karar verilir. Ayrıca ARDL modelindeki değişkenlerin istikrarı için CUSUM ve CUSUM Q testlerinden yararlanılabilir. Kısa Dönemli ilişkilerin belirlenmesinde ARDL'ye dayanan aşağıdaki hata düzeltme modelleri kullanılabilir (Akel ve Gazel, 2014: 32).

$$\Delta unemp = a_0 + a_1 ECT_{t-1} + \sum_{i=1}^m a_{2i} \Delta unemp_{t-i} + \sum_{i=1}^m a_{3i} \Delta tfo_{t-i} + \mu_t \quad (13)$$

$$\Delta unemp = b_0 + b_1 ECT_{t-1} + \sum_{i=1}^m b_{2i} \Delta unemp_{t-i} + \sum_{i=1}^m b_{3i} \Delta mfo_{t-i} + \mu_t \quad (14)$$

$$\Delta tufe = c_0 + ECT_{t-1} + \sum_{i=1}^m c_{1i} \Delta tufe_{t-i} + \sum_{i=1}^m c_{2i} \Delta mfo_{t-i} + \alpha_t \quad (15)$$

$$\Delta tufe = d_0 + ECT_{t-1} + \sum_{i=1}^m d_{1i} \Delta tufe_{t-i} + \sum_{i=1}^m d_{2i} \Delta tfo_{t-i} + \alpha_t \quad (16)$$

(13), (14), (15) ve (16) nolu eşitliklerde yer alan ECT_{t-1} terimi, hata düzeltme terimidir. Bu terim, değişkenler arasında uzun dönem ilişkisinin elde edildiği modelin kalıntılarının bir gecikmeli değerini ifade etmektedir ve ECM teriminin katsayısı kısa dönemde meydana gelen bir dengesizliğin ne kadarının uzun dönemde düzeleceğini

gösterir. Hata düzeltme teriminin negatif ve anlamlı olması beklenir (Akel ve Gazel, 2014: 32).

Tablo 2.

Sınır Testi İçin Uygun Gecikme Uzunluğunun Seçimi (Unemp – mfo Fonksiyonu İçin)

Gecikme Uzunluğu	AIC	LM Testi	
		$X_{BG}^2(1)$	$X_{BG}^2(4)$
1	3.221474	0.1794	0.0000
2	3.135727	0.0110	0.0000
3	2.984416	0.0000	0.0000
4	2.188068	0.3101	0.0408
5	2.254447	0.5717	0.0479
6	2.311550	0.4713	0.0486

Not. AIC, Akaike info criterion, bilgi kriteridir. $X_{BG}^2(1)$ ve $X_{BG}^2(4)$ ise 1 ve 4 gecikme için Breusch-Godfrey Otokorelasyon LM testi olasılık değerlerini ifade etmektedir.

ARDL modelinin ilk aşaması uygun gecikme uzunluğunun belirlenmesidir. Bu aşamada değişkenler farklı gecikme kombinasyonları ile sınanarak, bilgi kriteri en düşük değeri veren model uygun model olarak seçilir. Bu çalışmada optimal gecikme uzunluğu, minimum AIC değeri dikkate alınarak 4 olarak tespit edilmiştir. Seçilen gecikme uzunluğunda tahmin edilen modelin hata teriminde güvenilir sonuçlara ulaşılabilmesi için otokorelasyonun olmaması gerekmektedir. Maksimum 6 gecikmenin alındığı AIC kriterine göre 4 gecikmenin olduğu model uygun olup bu gecikme düzeyinde tahmin edilen denklemde, Breusch-Godfrey testi sonucunda hata terimleri arasında Otokorelasyona rastlanmamıştır.

Tablo 3.
ARDL(4,2) (Unemp, mfo) Modelinin Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayılar	t-istatistiği	Olasılıklar
C	3.718898	4.307825	0.0001
$\Delta(\text{UNEMP}(-1))$	0.173509	1.699943	0.0944
$\Delta(\text{UNEMP}(-2))$	0.033074	0.352068	0.7260
$\Delta(\text{UNEMP}(-3))$	-0.017636	-0.206009	0.8375
$\Delta(\text{UNEMP}(-4))$	0.735139	8.714956	0.0000
$\Delta(\text{MFO}(-1))$	-0.068439	-2.332648	0.0231
$\Delta(\text{MFO}(-2))$	0.030846	1.317334	0.1928
UNEMP(-1)	-0.359486	-4.558452	0.0000
MFO(-1)	-0.007483	-1.089005	0.2806
$R^2=0.748526$ $\bar{R}^2=0.714427$ F-Statistic =21.95204 Prob(F-Statistic)=0.000000 DW statistic=1.774475			
	İstatistik	P değeri	
J-B normality test	42.71173	0.000000	
Serial correlation LM test	0.702793	0.4994	
Heteroscedasticity test	0.734518	0.6606	

ARDL (4, 2) modeli Tablo 3'te gösterilmiştir. Optimum gecikme sayısı AIC kriterine göre 4 olarak belirlenmiştir. Model belirleme testleri de tabloda verilmiştir. Buna göre tahmin edilen modelde herhangi bir otokorelasyon, değişen varyans sorununun bulunmadığı, hata teriminin normal dağılımlı olduğu ve model kurma hatasının olmadığı görülmektedir.

Uzun dönem ilişkinin varlığını araştırmak için gerekli olan sınır testi sonuçları tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4.

Sınır Testi Sonuçları

k	F istatistiği	0.100		0.050		0.025		0.010	
1	10.72984	LB	UB	LB	UB	LB	UB	LB	UB
		4.04	4.78	4.94	5.73	5.77	6.68	6.84	7.84

Not: k denklem(1) numaralı denklemdeki bağımsız değişken sayısıdır. Kritik değerler Pesaran vd. (2001:300)'deki Tablo CI(iii)'ten alınmıştır.

Sınır testi tablosuna göre F istatistiği, %10, %5, %2.5 ve %0.1 anlamlılık düzeylerinde üst sınırı aşmaktadır. Böylelikle “Uzun dönem ilişki yoktur” şeklindeki yokluk hipotezi reddedilir. Bunun anlamı işsizlik (unemp) ve mevduat faiz oranı (mfo) arasında bir uzun dönem ilişki mevcuttur.

Tablo 5.

Tahmin Edilen Uzun Dönem Kat Sayıları

Değişken	Katsayı	t-istatistiği	Olasılık
C	10.68198	31.83821	0.0000
MFO	-0.032779	-2.975629	0.0040
UNEMP = 10.6819799217 - 0.0327786132608*MFO			

ARDL modelinden elde edilen uzun dönem katsayıları Tablo 5’te gösterilmiştir. Tablo 5’ten elde edilen sonuçlara göre mevduat faiz oranları işsizliği negatif yönde etkilemektedir.

Tablo 6.

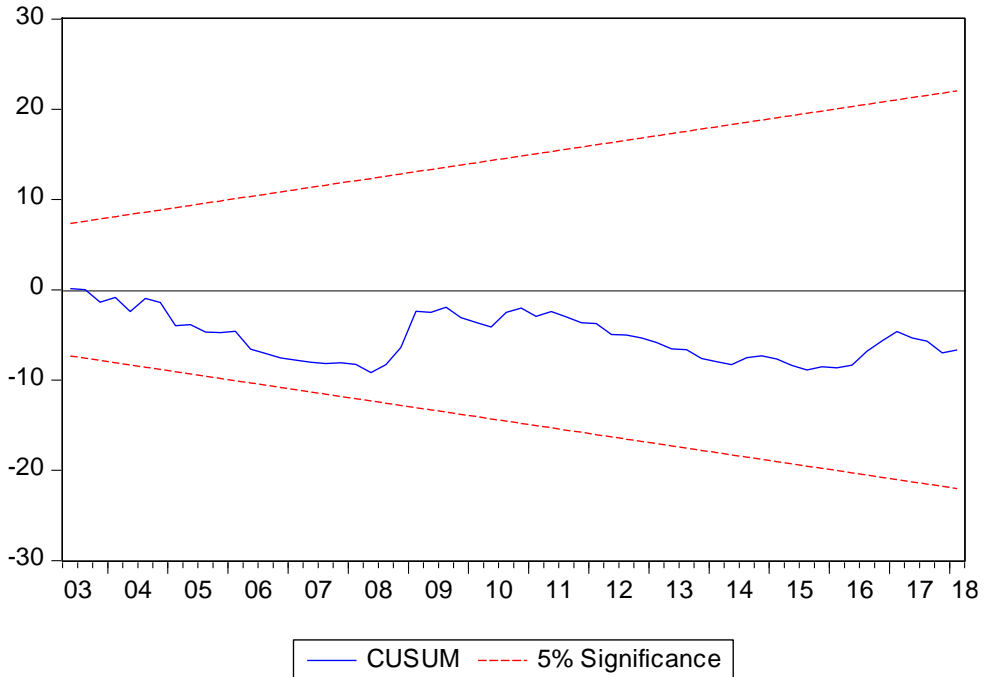
Hata Düzeltme Modeli Sonuçları

Değişken	Katsayı	t-istatistiği	Olasılık
C	-0.022545	-0.266254	0.7910
$\Delta(\text{UNEMP}(-1))$	0.195839	2.034138	0.0464
$\Delta(\text{UNEMP}(-2))$	0.048992	0.540701	0.5907
$\Delta(\text{UNEMP}(-3))$	0.000668	0.008251	0.9934
$\Delta(\text{UNEMP}(-4))$	0.750871	9.293327	0.0000
$\Delta(\text{MFO}(-1))$	-0.074570	-2.681123	0.0095
$\Delta(\text{MFO}(-2))$	0.038110	1.834323	0.0716
ECT(-1))	-0.361147	-4.602137	0.0000

$R^2=0.746531$ $\bar{R}^2=0.716960$ F-Statistic =25.24511 Prob(F-Statistic)=0.000000 DW statistic=1.815899

Tablo 6’da gösterilen Hata Düzeltme Modeli sonuçlarına göre, Hata düzeltme katsayısı (ECT) negatif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Yani hataların %36’sı bir dönemlik periyotta düzelmektedir.

Grafik 5. CUSUM Testi

Uzun dönem katsayılarının durağanlığını ifade eden CUSUM testi ise, katsayıların %5 anlamlılık düzeyinde durağan olduğunu ifade etmektedir.

Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test:

F-statistic	0.408235	Prob. F(2,58)	0.6667
Obs*R-squared	0.943951	Prob. Chi-Square(2)	0.6238

Elde ettiğimiz hata düzeltme modeli CUSUM testine göre durağan ve Breusch-Godfrey sonucunda hata terimleri arasında Oto korelasyona rastlanmamıştır. Bu nedenle elde edilen hata düzeltme modeli sonuçları güvenilir sonuçlardır.

Tablo 7.

Sınır Testi İçin Uygun Gecikme Uzunluğunun Seçimi (UNEMP - TFO Fonksiyonu İçin)

Gecikme Uzunluğu	AIC	LM Testi	
		$X_{BG}^2(1)$	$X_{BG}^2(4)$
1	3.137583	0.3174	0.0000
2	3.069702	0.0020	0.0000
3	2.943941	0.0000	0.0000
4	2.161577	0.2599	0.0189
5	2.210051	0.7960	0.0493
6	2.274489	0.6727	0.0052

Not. AIC, Akaike info criterion, bilgi kriteridir. $X_{BG}^2(1)$ ve $X_{BG}^2(4)$ ise 1 ve 4 gecikme için Breusch-Godfrey Otokorelasyon LM testi olasılık değerlerini ifade etmektedir.

ARDL modelinin ilk aşaması uygun gecikme uzunluğunun belirlenmesidir. Bu aşamada değişkenler farklı gecikme kombinasyonları ile sınanarak, bilgi kriteri en düşük değeri veren model uygun model olarak seçilir. Bu çalışmada optimal gecikme uzunluğu, minimum AIC değeri dikkate alınarak 4 olarak tespit edilmiştir. Seçilen gecikme uzunluğunda tahmin edilen modelin hata teriminde güvenilir sonuçlara ulaşılabilmesi için otokorelasyonun olmaması gerekmektedir. Maksimum 6 gecikmenin alındığı AIC kriterine göre 4 gecikmenin olduğu model uygun olup bu

gecikme düzeyinde tahmin edilen denklemden, Breusch-Godfrey testi sonucunda hata terimleri arasında Otokorelasyona rastlanmamıştır.

Tablo 8.

ARDL(4,2) (unemp-tfo) Modelinin Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayılar	t-istatistiği	Olasılıklar
C	3.553372	4.322407	0.0001
$\Delta(\text{UNEMP}(-1))$	0.162388	1.583898	0.1186
$\Delta(\text{UNEMP}(-2))$	0.028976	0.306671	0.7602
$\Delta(\text{UNEMP}(-3))$	-0.026500	-0.307521	0.7595
$\Delta(\text{UNEMP}(-4))$	0.701395	8.218223	0.0000
$\Delta(\text{TFO}(-1))$	-0.012976	-1.722558	0.0902
$\Delta(\text{TFO}(-2))$	0.002045	0.270139	0.7880
UNEMP(-1)	-0.356036	-4.534537	0.0000
TFO(-1)	-0.000520	-0.119119	0.9056
$R^2=0.740911$ $\bar{R}^2=0.705780$ F-Statistic =21.09013 Prob(F-Statistic)=0.000000			
DW statistic=1.760379			
	İstatistik	P değeri	
J-B normality test	26.95680	0.000001	
Serial correlation LM test	1.035261	0.3617	
Heteroscedasticity test	1.048526	0.4111	

ARDL (4,2) modeli Tablo 5’te gösterilmiştir. Optimum gecikme sayısı AIC kriterine göre 4 olarak belirlenmiştir. Model belirleme testleri de tabloda verilmiştir. Buna göre tahmin edilen modelde herhangi bir oto korelasyon, değişen varyans sorununun bulunmadığı, hata teriminin normal dağılımlı olduğu ve model kurma hatasının olmadığı görülmektedir.

Uzun dönem ilişkinin varlığını araştırmak için gerekli olan sınır testi sonuçları tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 9.

Sınır Testi Sonuçları (Unemp-tfo)

k	F istatistiği	0.100		0.050		0.025		0.010	
		LB	UB	LB	UB	LB	UB	LB	UB
1	11.89415								
		4.04	4.78	4.94	5.73	5.77	6.68	6.84	7.84

Not: k denklem(2) numaralı denklemdeki bağımsız değişken sayısıdır. Kritik değerler Pesaran vd. (2001:300)’deki Tablo CI(iii)’ten alınmıştır.

Sınır testi tablosuna göre F istatistiği, %10, %5, %2,5 ve %0,1 anlamlılık düzeylerinde üst sınırı aşmaktadır. Böylelikle “Uzun dönem ilişki yoktur” şeklindeki yokluk hipotezi reddedilir. Bunun anlamı enflasyon (unemp), ve hisse senedi-tahvil faiz oranı (tfo) arasında bir uzun dönem ilişki mevcuttur.

Tablo 10.

Tahmin Edilen Uzun Dönem Kat Sayıları

Değişken	Katsayı	t-istatistiği	Olasılık
C	10.20156	39.62274	0.0000
TFO	-0.015960	-2.031451	0.0460
UNEMP = 10.2015578506 - 0.0159597561767*TFO			

ARDL modelinden elde edilen uzun dönem katsayıları Tablo 10’da gösterilmiştir. Tablo 24’den elde edilen sonuçlara tahvil faiz oranı da işsizliği negatif yönde etkilemektedir.

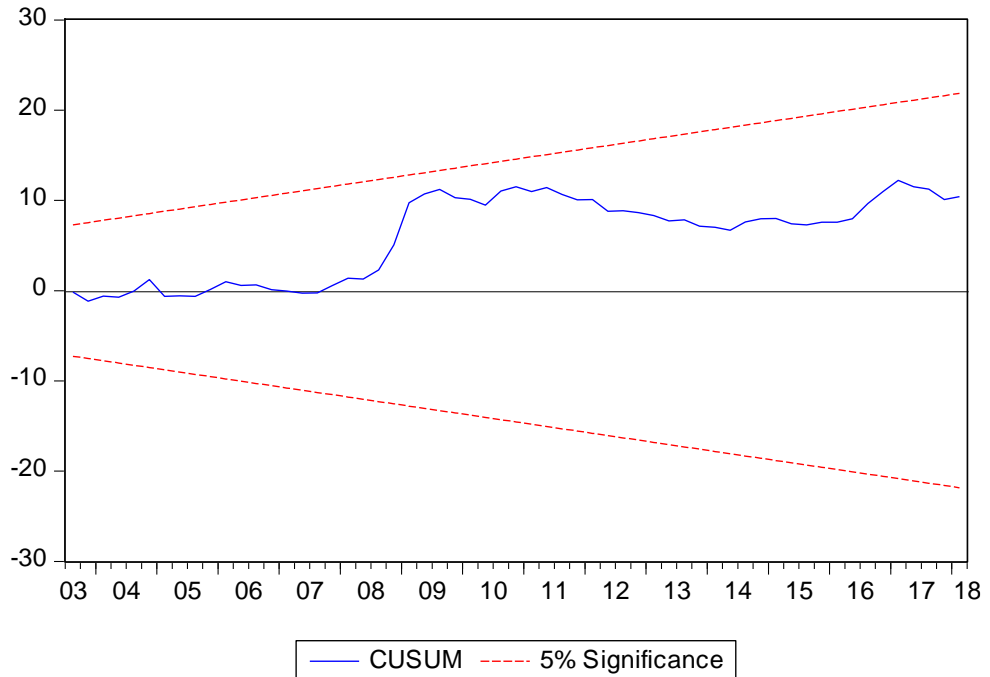
Tablo 11.

Hata Düzeltme Modeli Sonuçları (Unemp-tfo)

Değişken	Katsayı	t-istatistiği	Olasılık
C	0.027713	0.324115	0.7470
$\Delta(\text{UNEMP}(-1))$	0.209228	2.174194	0.0336
$\Delta(\text{UNEMP}(-2))$	0.067122	0.744953	0.4592
$\Delta(\text{UNEMP}(-3))$	0.013223	0.163692	0.8705
$\Delta(\text{UNEMP}(-4))$	0.733236	8.936867	0.0000
$\Delta(\text{TFO}(-1))$	-0.009775	-1.368911	0.1761
$\Delta(\text{TFO}(-2))$	0.004702	0.642537	0.5230
ECT(-1)	-0.367273	-4.682848	0.0000

$R^2=0.733756$ $\bar{R}^2=0.702695$ F-Statistic =23.62251 Prob(F-Statistic)=0.000000
DW statistic=1.806445

Tablo 11’de gösterilen Hata Düzeltme Modeli sonuçlarına göre, Hata düzeltme katsayısı (ECT) negatif ve istatistiksel olarak anlamlıdır.

Grafik 6.
CUSUM Testi

Uzun dönem katsayılarının durağanlığını ifade eden CUSUM testi ise, katsayıların %5 anlamlılık düzeyinde durağan olduğunu ifade etmektedir.

Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test:

F-statistic	0.611254	Prob. F(2,58)	0.5461
Obs*R-squared	1.403699	Prob. Chi-Square(2)	0.4957

Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test:

Elde ettiğimiz hata düzeltme modeli CUSUM testine göre durağan ve Breusch-Godfrey sonucunda hata terimleri arasında Otokorelasyonla bağlantı bulunmamıştır. Bu

nedenle elde edilen hata düzeltme modeli sonuçları güvenilir sonuçlardır.

Tablo 12.

Sınır Testi İçin Uygun Gecikme Uzunluğunun Seçimi (tüfe-mfo Fonksiyonu İçin)

Gecikme Uzunluğu	AIC	LM Testi	
		$X_{BG}^2(1)$	$X_{BG}^2(4)$
1	4.312055	0.3308	0.0375
2	4.332797	0.6516	0.0002
3	4.329980	0.5581	0.0031
4	3.912647	0.3710	0.2961
5	3.932397	0.6423	0.0360
6	3.982346	0.0016	0.0000

Not. AIC, Akaike info criterion, bilgi kriteridir. $X_{BG}^2(1)$ ve $X_{BG}^2(4)$ ise 1 ve 4 gecikme için Breusch-Godfrey Otokorelasyon LM testi olasılık değerlerini ifade etmektedir.

Tablo 13:*ARDL(1,3) Modelinin Tahmin Sonuçları*

Değişkenler	Katsayılar	t-istatistiği	Olasılıklar
C	-0.695741	-1408683	0.1639
$\Delta(\text{TUFE}(-1))$	-0.123920	-1.011483	03157
$\Delta(\text{MFO}(-1))$	0.080733	1.353847	0.1807
$\Delta(\text{MFO}(-2))$	0.061652	0.976026	0.3328
$\Delta(\text{MFO}(-3))$	0.065734	1.123669	0.2655
TUFE(-1)	-0.981209	-5.339835	0.0000
MFO(-1)	0.153125	4.384587	0.0000

$R^2=0.607621$ $\bar{R}^2=0.569649$ F-Statistic =16.00176 Prob(F-Statistic)=0.000000 DW statistic=1.967894

	İstatistik	P değeri
J-B normality test	0.377832	0.827856
Serial correlation LM test	13.31462	0.0000
Heteroscedasticity test	10.01917	0.0000

ARDL (4,2) modeli Tablo 8’de gösterilmiştir. Optimum gecikme sayısı AIC kriterine göre 4 olarak belirlenmiştir. Model belirleme testleri de tabloda verilmiştir. Buna göre tahmin edilen modelde herhangi bir otokorelasyon, değişen varyans sorununun bulunmadığı, hata teriminin normal dağılımlı olduğu ve model kurma hatasının olmadığı görülmektedir.

Uzun dönem ilişkinin varlığını araştırmak için gerekli olan sınır testi sonuçları Tablo 14’de gösterilmiştir.

Tablo 14.

Sınır Testi Sonuçları

k	F İstatistiği	0.100		0.050		0.025		0.010	
1	14.78428	LB	UB	LB	UB	LB	UB	LB	UB
		4.04	4.78	4.94	5.73	5.77	6.68	6.84	7.84

Not: k denklem(2) numaralı denklemdeki bağımsız değişken sayısıdır. Kritik değerler Pesaran vd. (2001:300)'deki Tablo CI(iii)'ten alınmıştır.

Sınır testi tablosuna göre F istatistiği, %10, %5, %2,5 ve %0,1 anlamlılık düzeylerinde üst sınırı aşmaktadır. Böylelikle “Uzun dönem ilişki yoktur” şeklindeki yokluk hipotezi reddedilir. Bunun anlamı enflasyon (tufe) ve mevduat faiz oranı (mfo) arasında bir uzun dönem ilişki mevcuttur.

Tablo 15. Tahmin Edilen Uzun Dönem Kat Sayıları

Değişken	Katsayı	t-istatistiği	Olasılık
C	-1.115808	-2.300932	0.0243
MFO	0.179116	11.24967	0.0000
TUFE = -1.11580815194 + 0.179115874678*MFO			

ARDL modelinden elde edilen uzun dönem katsayıları Tablo 15’de gösterilmiştir. Tablo 15’den elde edilen sonuçlara göre mevduat faiz oranlarının enflasyon üzerinde pozitif bir etkisi mevcuttur.

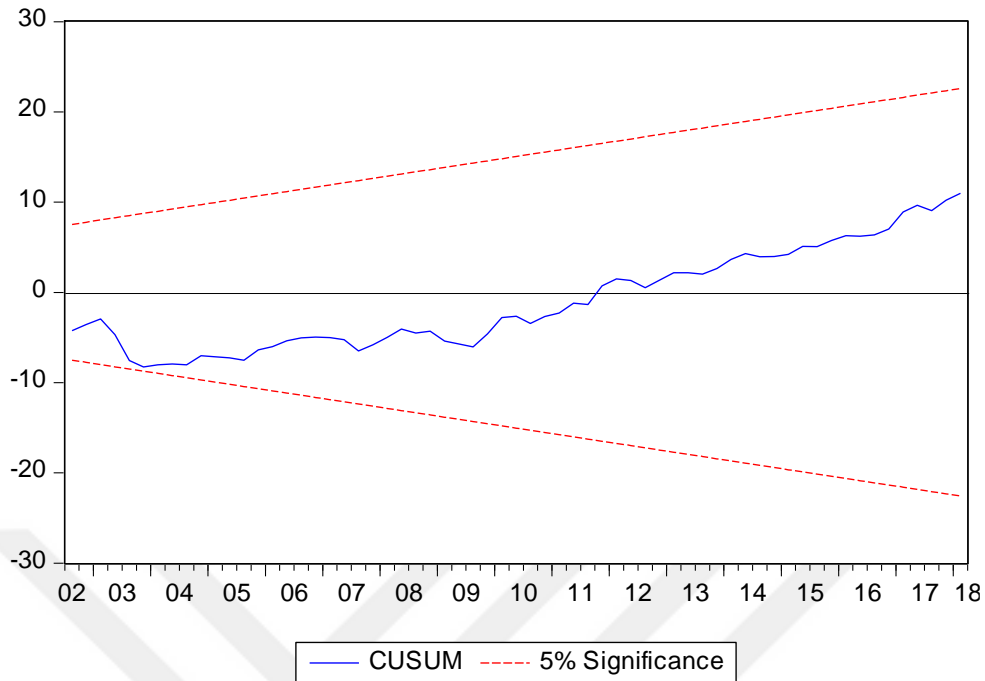
Tablo 16.

Hata Düzeltme Modeli Sonuçları

Değişken	Katsayı	t-istatistiği	Olasılık
C	-0.175945	-0.726230	0.4704
$\Delta(\text{TUFE}(-1))$	-0.131082	-1.060140	0.2931
$\Delta(\text{MFO}(-1))$	0.075884	1.261772	0.2117
$\Delta(\text{MFO}(-2))$	0.051889	0.817650	0.4166
$\Delta(\text{MFO}(-3))$	0.049234	0.848301	0.3995
ECT(-1)	-0.956197	-5.173365	0.0000
$R^2=0.593276$ $\bar{R}^2=0.560996$ F-Statistic =18.37921 Prob(F-Statistic)=0.000000 DW statistic=1.893505			

Tablo 16’da gösterilen Hata Düzeltme Modeli sonuçlarına göre, Hata düzeltme katsayısı (ECT) negatif ve istatistiksel olarak anlamlıdır.

Grafik 7.
CUSUM Testi

Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test:

F-statistic	9.093787	Prob. F(2,61)	0.0003
Obs*R-squared	15.84772	Prob. Chi-Square(2)	0.0004

Tablo 17.

Sınır Testi İçin Uygun Gecikme Uzunluğunun Seçimi (tüfe-tfo Fonksiyonu İçin)

Gecikme Uzunluğu	AIC	LM Testi	
		$X_{BG}^2(1)$	$X_{BG}^2(4)$
1	4.189436	0.6709	0.0000
2	4.251012	0.6052	0.0000
3	4.008728	0.0005	0.0007
4	3.767364	0.0544	0.0000
5	3.726109	0.9033	0.0002
6	3.742737	0.0000	0.0000

Not. AIC, Akaike info criterion, bilgi kriteridir. $X_{BG}^2(1)$ ve $X_{BG}^2(4)$ ise 1 ve 4 gecikme için Breusch-Godfrey Otokorelasyon LM testi olasılık değerlerini ifade etmektedir.

Tablo 18.

ARDL(1,4) Modelinin Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayılar	t-istatistiği	Olasılıklar
C	1.028376	3.412865	0.0012
$\Delta(\text{TUFE}(-1))$	0.125693	1.066854	0.2903
$\Delta(\text{TFO}(-1))$	0.068160	3.446628	0.0010
$\Delta(\text{TFO}(-2))$	0.000884	0.042684	0.9661
$\Delta(\text{TFO}(-3))$	0.066260	3.677302	0.0005
$\Delta(\text{TFO}(-4))$	0.048898	2.794737	0.0070
TUFE(-1)	-1.057828	-6.763415	0.0000
TFO(-1)	0.104596	5.157995	0.0000

$R^2=0.740068$ $\bar{R}^2=0.709742$ F-Statistic =24.40417 Prob(F-Statistic)=0.000000 DW statistic=2.012533

	İstatistik	P değeri
J-B normality test	0.439895	0.802561
Serial correlation LM test	0.349889	0.7062
Heteroscedasticity test	1.200231	0.3167

ARDL (1,4) modeli Tablo 18’de gösterilmiştir. Optimum gecikme sayısı AIC kriterine göre 4 olarak belirlenmiştir. Model belirleme testleri de tabloda verilmiştir. Buna göre tahmin edilen modelde herhangi bir oto korelasyon, değişen varyans sorununun bulunmadığı, hata teriminin normal dağılımlı olduğu ve model kurma hatasının olmadığı görülmektedir.

Uzun dönem ilişkinin varlığını araştırmak için gerekli olan sınır testi sonuçları tablo 19’da gösterilmiştir.

Tablo 19.

Sınır Testi Sonuçları

k	F istatistiği	0.100		0.050		0.025		0.010	
		LB	UB	LB	UB	LB	UB	LB	UB
1	24.86601	4.04	4.78	4.94	5.73	5.77	6.68	6.84	7.84

Not: k denklemler(2) numaralı denklemlerdeki bağımsız değişken sayısıdır. Kritik değerler Pesaran vd. (2001:300)’deki Tablo CI(iii)’ten alınmıştır.

Sınır testi tablosuna göre F istatistiği, %10, %5, %2,5 ve %0,1 anlamlılık düzeylerinde üst sınırı aşmaktadır. Böylelikle “Uzun dönem ilişki yoktur” şeklindeki yokluk hipotezi reddedilir. Bunun anlamı enflasyon (tufe), hisse senedi-tahvil faiz oranı (tfo) arasında bir uzun dönem ilişki mevcuttur.

Tablo 20.

Tahmin Edilen Uzun Dönem Kat Sayıları

Değişken	Katsayı	t-istatistiği	Olasılık
C	0.870678	2.174108	0.0330
TFO	0.115599	9.459774	0.0000

TUFE = 0.870677682315 + 0.115599273725*TFO

ARDL modelinden elde edilen uzun dönem katsayıları Tablo 20’de gösterilmiştir. Tablo 20’den elde edilen sonuçlara göre tahvil faiz oranlarının enflasyon üzerinde pozitif bir etkisi vardır.

Tablo 21.

Hata Düzeltme Modeli Sonuçları

Değişken	Katsayı	t-istatistiği	Olasılık
C	-0.291453	-1.420595	0.1605
$\Delta(\text{TUFE}(-1))$	0.152894	1.277802	0.2062
$\Delta(\text{TFO}(-1))$	0.057165	2.948422	0.0045
$\Delta(\text{TFO}(-2))$	-0.011658	-0.578637	0.5650
$\Delta(\text{TFO}(-3))$	0.059418	3.286964	0.0017
$\Delta(\text{TFO}(-4))$	0.041417	2.372070	0.0209
ECT(-1)	-1.059866	-6.625716	0.0000
$R^2=0.723563$ $\bar{R}^2=0.696372$ F-Statistic =26.61082 Prob(F-Statistic)=0.000000 DW statistic=1.963213			

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmada Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın uyguladığı faiz politikalarından mevduat faiz oranı ile hisse senedi-Tahvil faiz oranlarının işsizlik ve enflasyon üzerine etkisi incelenmiştir. Çalışma aralığı olarak, 2000:1 – 2018:1 döneminin üç aylık verileri kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan serilerin aynı dereceden durağan olmamaları nedeni ile ARDL sınır testi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre işsizlik (unemp), mevduat faiz oranı (mfo) ve hisse senedi-tahvil faiz oranı (tfo) arasında bir uzun dönem ilişki mevcuttur. Merkez bankasının uyguladığı faiz politikalarından mevduat faiz oranının işsizlik oranını azaltıcı bir etkisi mevcuttur, ancak tahvil faiz oranlarının işsizlik oranı üzerinde pozitif bir etkisi mevcuttur. Diğer taraftan, enflasyon (tufe), mevduat faiz oranı (mfo) ve hisse senedi-tahvil faiz oranı (tfo) arasında da bir uzun dönem ilişki mevcuttur. Burada elde edilen sonuçlara göre, yine aynı şekilde merkez bankasının uyguladığı faiz politikalarından mevduat faiz oranının enflasyon oranını azaltıcı bir etkisi mevcuttur, ancak tahvil faiz oranlarının enflasyon oranı üzerinde pozitif bir etkisi mevcuttur.

KAYNAKÇA

- Abdioğlu, Z. ve Terzi, H. (2009). Enflasyon Ve Bütçe Açıkları İlişkisi: Tanzi Ve Patinkin Etkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 23, Sayı: 2. S. 195-211.
- Acaravcı, A. ve Bozkurt, C. (2006). Enflasyon Hedeflemesinde Beklentilerin Önemi: Türkiye Ekonomisi İçin Ampirik Bir Çalışma. Çukurova Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15/1, 1-12.
- Akdiş, M. (2011). *Para Teorisi ve Politikası*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akel ve Gazel. (2014), **Döviz Kurları İle Bıst Sanayi Endeksi Arasındaki Eşbütünleşme İlişkisi: Bir Ardl Sınır Testi Yaklaşımı**, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 44, ss. 23-41
- Akyazı, H. (2008). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın (TCMB) Önemszenmeyen Bağımsızlığı. Atatürk Üniversitesi. *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22/2, 81-99.
- Akyazı, H. ve Artan, S. (2004). Türkiye'de Enflasyon- Enflasyon Belirsizliği İlişkisi ve Enflasyon Hedeflemesinin Enflasyon Belirsizliğini Azaltmadaki Rolü. *Türkiye Bankacılar Birliği Dergisi*, 48, 3-17.
- Akyazı, H. ve Ekinci, A. (2008). Enflasyon Hedeflemesi Rejimin Performansı: Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türkiye Karşılaştırması. *Marmara Üniversitesi. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24/1, 21-40.
- Akyazı, H. (2004). *Enflasyon Hedeflemesi Ülke Deneyimleri ve Türkiye'de Uygulanabilirliği*. Ankara: Seçkin Kitabevi.
- Akyazı, H. ve Ekinci, A. (2009). Türkiye'de 2000 Sonrası Uygulanan Para Politikası Stratejilerinin Makroekonomik Performanslarının Değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve idari Bilimler Dergisi*, 23/1, 345-362.

- Alıcı, A. (2007). Para Talebi-Para Politikası İlişkisi: Türkiye İçin Eş-Bütünleme Analizi. *Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21/1, 75-87.
- Alkinoğlu, L. (2000). Parasal İstikrarı Sağlamada Merkez Bankasının Bağımsızlığı. Süleyman Demirel Üniversitesi. *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5/1, 75-86.
- Alkin, E. (2009). *Herkes İçin Ekonomi*. İstanbul: Şan Yayınevi.
- Alptürk, N. (1972). *Merkez Bankacılığı*. Ankara: Bilgi Basımevi.
- Altın, O. ve Kaya, A.A. (2009). Türkiye’de Ar-Ge Harcamaları ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensel İlişkinin Analizi. *Ege Akademik Bakış*, 9, 251-259.
- Altınışık, İ. Çakmak, Y. ve Usta, S. (2006). Enflasyon Hedeflemesi Politikası ve Türkiye’de Uygulanabilirliği, *Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F Dergisi*, 11, 89-103.
- Altınışık, İ. Çakmak, Y. ve Usta, S. (2006). Enflasyon Hedeflemesi Politikası ve Türkiye’de Uygulanabilirliği. *Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi*, 11, 89-103.
- Altıntaş, Halil, (2009). “Türkiye’de Döviz Kurunun Enflasyon Üzerine Geçiş Etkisinin Ekonometrik Analizi: 1989-2007”, *Econ Anadolu 2009: Anadolu Uluslararası İktisat Kongresi*, s. 1-35.
- Andaç, F. (1999). *İşsizlik Sigortası*. Ankara: Kurtuluş Matbaası.
- Aren, S. (1984). *İstihdam, Para ve İktisadi Politika*. Ankara: Savaş Yayınları, Gözden Geçirilmiş Yedinci Bası.
- Aslan, A. ve Kula, F. (2008). Dış Ticaret Serbestisinin Türk İmalat Sanayi Fiyat Maliyet Marjları Üzerindeki Etkisi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17/13, 175-192.

- Ataç, B., Önder, İ. ve Turhan, S. (2004). *Maliye Politikası*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, Birinci Baskı.
- Ataman, B. C. (1993). İşgücü Piyasalarında Bilgi Kaynakları ve İşsizlik: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 48/1-4, 1-9.
- Ataman, B. C. (1998). İşsizlik Sorununa Yeni Yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 53/1, 59-72.
- Aydın, İ. (1979). *Enflasyonla Mücadele Modelleri*. İstanbul: Y. Güryay Matbaası.
- Aydın, Üzeyir ve Kara, Oğuz. (2012). Türkiye’de Döviz Kuru - Enflasyon Etkileşiminin Para Politikası Üzerine Etkileri. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 49, 23-45.
- Aydoğan, E. (2004). 1980’den Günümüze Türkiye’de Enflasyon Serüveni. *Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 11, 91-110.
- Bağdiken M. & Beşer B. (2009). Ekonomik Büyüme ile Kamu Harcamaları Arasındaki Nedensellik İlişkisinin Wagner Tezi kapsamında bir Analizi: Türkiye Örneği, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (9), 1–17.
- Barışık, S. (2004). Merkez Bankası Bağımsızlığı, Makroekonomik Etkileri Ve 2001 Tarihli TCMB Kanununun Yansımaları. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 59/3. 1-20.
- Baydur, M. ve Süslü, B. (2007). Avrupa Merkez Bankası ile TCMB’nin Bağımsızlıklarının Karşılaştırılması ve Ekonomiye Etkileri. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 14/1, 43-66.
- Biçerli M. K. (2009). *Çalışma Ekonomisi*. İstanbul: Beta Basım Yayım, Gözden Geçirilmiş Beşinci Baskı.

- Bozdağlıoğlu Uyar, E. Y. (2008). Türkiye’de İşsizliğin Özellikleri ve İşsizlikle Mücadele Politikaları. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 45-65.
- Bozkurt, C. (2010). Enflasyonun Ekonomik ve Sosyal Maliyetleri. *Bütçe Dünyası Dergisi*, 34/2, 168-183.
- Çağlayan, E. ve Şak, N. (2009). OECD Ülkelerinde Satınalma Gücü Paritesi: Panel Eşbütünlük Yaklaşımı, Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 26 (1), 483500.
- Çelik, Kenan. (2009). *Makro İktisada Giriş*. Trabzon: Murathan Yayınevi.
- Çepni, E. (2008). *Ekonomik Göstergeler ve İstatistikler Rehberi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Çevik, S. F. (2005). Beklentilerin Rolü ve Phillips Eğrisi. *Mevzuat Dergisi*, 95.
- Çoban, O. (2009). *İktisada Giriş*. Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi.
- Çondur, Funda ve Bölükbaş, Mehmet. (2013). TCMB’nin Finansal İstikrar Araçları Ve Çıkış Stratejisi Olarak Uygulamaları. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*. 7, 175-193.
- Çuhadar, M. (2006). Turizm Sektöründe Talep Tahmini İçin Yapay Sinir Ağları Kullanımı Ve Diğer Yöntemlerle Karşılaştırmalı Analizi (Antalya İlinin Dış Turizm Talebinde Uygulama). *Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Demir, Ö. (2006). Enflasyon Muhasebesine Geçiş Sürecinde Ortaya Çıkan Uygulama Sorunlarının Değerlendirilmesi: Kuramsal Ve Uygulamalı Bir Çalışma, İnönü Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Deniz, Hülya. (2007). Geleneksel İstikrar Politikaları Üzerine Değerlendirme. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13-21.

- Dickey, D. and Fuller, W. A. (1979), "Distribution of the Estimates for Autoregressive Time Series with a Unit Root", *Journal of the American Statistical Association*, 74, 427-431.
- Dickey, D. and Fuller, W. A. (1981), "Likelihood Ratio Statistics for Autoregressive Time Series With A Unit Root" *Econometrica*, Vo.49, pp. 1057-1072.
- Dinler, Zeynel. (2007). *İktisada Giriş*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Direkçi, T. (2006). Kamu Açıklarının Makro Ekonomik Etkileri: Türkiye Çalışması" Çukurova Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Lisans Tezi*, Adana.
- Doğan, Ü. (1987). *Verimlilik Analizleri ve Verimlilik-Ergonomi İlişkileri*. İzmir: İzmir Ticaret Borsası Yayınları.
- Dornbusch, R. and Fischer, S. (1998). *Makroekonomi* (Çevirenler: Ak, S. Ve Diğerleri), Akademi Yayınevi, Ankara.
- Duygu, O. (2002). Türkiye'de Enflasyon ve Enflasyon Hedeflemesi. *Global Bülten, Şubat-Kasım*, 12-14.
- Düğer, İ. H. ve Dulupçu, M. A. (2007). *İktisada Giriş*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Egeli, H. A. (2001). Dış Ticaret Açısından Sanayileşme Stratejileri ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 7/3, 149-161.
- Eğilmez, M. (2017). *Makro Ekonomi- Türkiye'den Örneklerle*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eken, M. H. (2000). *Enflasyonun Bankacılık Üzerine Etkilerinin Risk ve Karlılık Açısından Değerlendirilmesi*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Enders, W. (1995). *Applied Econometric Time Series*, John Willey and Sons inc., U.S.A. :Canada.

- Eren, E. (2001). *Makro İktisat*. İstanbul: Avcıol Basım Yayın, Genişletilmiş Üçüncü Baskı.
- Erilli, N.A. ve Diğerleri, (2010). Türkiye’de Enflasyonun İleri ve Geri Beslemeli Yapay Sinir Ağlarının Melez Yaklaşımı İle Öngörüsü, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 11/1, 42-55.
- Erkam, S. (2008). Enflasyon ve Enflasyon Belirsizliği: Türkiye Örneği. *Hacettepe Üniversitesi, Sosyo Ekonomi Dergisi*, 2008/1, 157-175.
- Erkul, İ., Altan, Z. Ö. ve Gerek, N. (1984). *Sosyal Politika Dersleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi.
- Eroğlu, İ. (2009). Enflasyon Hedeflemesi Rejimi ve Türkiye’deki Uygulamanın Performans Analizi. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul.
- Eroğlu, N. ve Abdullayev, A. (2005). CWN Bağımsızlık Ölçütlerinin TCMB'ye Uygulanması. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 6/1. 79-97.
- Eroğlu, N. ve Eroğlu, İ. (2009). Enflasyon Hedeflemesi Rejimi Çerçevesinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nın Kredibilite ve Hesap Verebilirlik Sorunu. *Finans Kulüp Maliye Finans Yazıları*, 85, 79-109.
- Eroğlu, N. ve Eroğlu, İ. (2010). Merkez Bankalarının Bağımsızlığı ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)’nin Bağımsızlık Tartışması Üzerine Bir Değerlendirme. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 121-144.
- Ersoy, A. (2008). *İktisadi Teoriler ve Düşünceler Tarihi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Ertek, T. (2004). *Makroekonomiye Giriş (Basından Örneklerle)*. İstanbul: Beta Basım.
- Gediz, B. ve Yalçınkaya, H. M. (2000). Türkiye’de İstihdam-İşsizlik ve Çözüm Önerileri: Esneklik Yaklaşımı. *Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 6, 161-183.

Granger Clive W. J. & Newbold, P. (1974). Spurious Regressions in Econometrics, Journal of Econometrics 2 (2) : 111-20,

Göktaş Yılmaz, Ö. (2005). Türkiye Ekonomisinde Büyüme ile İşsizlik Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, 2, 63-76.

Göktaş, Özlem. (2005). *Teorik ve Uygulamalı Zaman Serileri Analizi*. İstanbul: Beşir Kitabevi.

Gujarati, Damodar, N. (1999). Temel Ekonometri (Çev. Ümit Şenesen ve Gülay Günlük Şenesen), (Birinci Basım), İstanbul: Literatür Yayınları, 33, Literatür: Yayıncılık, Dağıtım, Pazarlama San. Ve Tic. Ltd. Şti.

Gül, E. ve Gürbüz, A. A. (2006). Enflasyon Hedeflemesi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 63-83.

Gül, E. Ekinci, A. ve Gürbüz, A. A. (2006). *Enflasyonla Mücadelede Enflasyon Hedeflemesi: Kavramlar, İşleyiş ve Türkiye Örneği*. Ankara: Ekin Yayınevi.

Gündoğan, N. ve Biçerli K. M. (2003). *Çalışma Ekonomisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, İkinci Baskı.

Harris, R.I.D. (1995) Using Cointegration Analysis In Econometric Modelling, T.J.Press(Padstow) Ltd: Great Britain.

Hatiboğlu, Z. (1994). *İktisada Giriş*. İstanbul: Beta Basım Yayım

Hülagü, T. ve Şahinöz S. (2011). Enflasyon Belirsizliği ve Beklentilerde Uyuşmazlık. *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Ekonomi Notları* Sayı: 2011-04, 15, 1-9.

- Işık, N. ve Acar, M. (2006). Enflasyonla Mücadelede Politika Aracı Seçimi: Bir Vektör Otoregresyon (VAR) Analizi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 1-18.
- Kadyrova, S. (2009). Merkez Bankası Bağımsızlığı ve Makroekonomik Performans Arasındaki İlişki. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul.
- Kalaycı, Ş. (2002). Parasal Hedefleme, Enflasyon Hedeflemesi ve Enflasyonist Bekleyişler: Türkiye Ekseninde Bir Değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7/2. 271-284.
- Kansu, A. (2007). Para Politikasında Şeffaflık ve Enflasyonist Beklentilerin Yönlendirilmesi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*. 8/1. 59-71.
- Kara, Hakan A. ve Orak, M. (2008). *Enflasyon Hedeflemesi* http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/kara_orak.pdf (Erişim: 17 Şubat 2019).
- Karaçor, Z. ve diğerleri, (2005). Güvenilirlik İhtiyacı ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Enflasyon Hedeflemesi Politikalar. *Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi*. 12/2, 211-226.
- Karakayalı, H. (2002). *Makro Ekonomi*. Manisa: Emek Matbaası.
- Kartal, F. (2011). Türkiye’de Enflasyon Hedeflemesi Stratejisi ve Para Politikasının Görünümü. *Maliye Finans Yazıları Dergisi*, 91, 77-100.
- Kaya, F. (2012). *Bankacılık*. İstanbul: Beta Basımevi.
- Kaya, V. M. (2012). Enflasyon Hedeflemesi Stratejisine Genel Bir Bakış: 2002-2011 Türkiye Deneyimi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33, 129-138.
- Kaya, Z. (2007). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının Bağımsızlığı Ve Enflasyon İlişkisi. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

- Kaya, Z. (2009). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının Bağımsızlığı Ve Para Politikası. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25, 333- 344.
- Kaykusuz, M. (2013). Merkez Bankası Bağımsızlığının Enflasyon Üzerinde Etkisi Var mıdır?. *Akademik Bakış Dergisi*, 36, 1-19.
- Kılıçbay, A. (1991). *Her Yönüyle Enflasyon*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları,
- Krugman, P. ve Wells, R. (2011). *Makro İktisat*. (çev: Fuat Oğuz, Murat Arslan, Ali Akkemik ve Koray Göksal). Ankara: Palme Yayıncılık.
- Lewis, K. M. & Mizen P. D. (2000). *Monetary Economics* (First Published), Newyork: Oxford University Pres, Great Clarendon Street, Oxford ox2 6DP.
- Mankiw, G. N. (2010). *Makroekonomi* (Ed: Ö. F. Çolak, Çev: H. Öztürkler ve diğer), Ankara: Efil Yayınevi.
- Omay, T. (2008). Enflasyon ve Büyüme Belirsizliklerinin Enflasyon ve Büyüme ile Olan İlişkileri: Türkiye Örneği. *Çankaya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 10, 81-108.
- Onur, S. (2004). İşsizlik Sorunu ve Kamu Sabit Sermaye Yatırımlarının İstihdam Üzerindeki Etkisi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1/1, 51-61.
- Onur, S. (2008). Türkiye Ekonomisi'nde Faiz Oranları - Enflasyon İlişkisi Üzerine Bir Model Denemesi 1980 – 2005. *Journal of Qafqaz University*, 24, 123-145.
- Orhan, A. (2007). Para Politikası Stratejisi Olarak Enflasyon Hedeflemesi ve Türkiye Uygulaması. *Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul.
- Orhan, O.Z. ve Erdoğan, S. (2003). *Para Politikası*. İstanbul: Yazıt Yayınları.
- Özgüven, A. (1991). *İktisat Bilimine Giriş*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Orhan, O.Z. ve Erdoğan, Seyfettin. (2008). *İktisada Giriş*. Ankara: Palme Yayıncılık.

- Özatay, F. (2011). *Parasal İktisat Kuram ve Politika*. Ankara: Elif Yayınevi.
- Öztürk, S. ve Biner, C. (2008). Gelişmekte Olan Ülkelerde Kurala Dayalı Para Politikasının Etkinliği Enflasyon Hedeflemesi Stratejisi: Türkiye Örneği. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 9/1,19-37.
- Öztürk, S. (2012). Merkez Bankacılığında Bağımsızlık, Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik Açısından Üç Merkez Bankası: FED, ECB, TCMB. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3/ 4, 69-86.
- Parasız, İ. (2009). *Para Teorisi ve Politikası*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Paya, M. M. (2013). *Para Teorisi ve Para Politikası*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Pazarlıoğlu, V. M. ve Çevik, İ. E. (2007). Ratchet Model Uygulaması: Türkiye Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*. 12 /2, 41-51.
- Pazarlıoğlu, V. M. ve Gürler, K.Ö. (2007). Telekomünikasyon Yatırımları ve Ekonomik Büyüme: Panel Veri Yaklaşımı. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 44/508, 35-43.
- Peker, H. S. (2011). Türkiye’de Enflasyon ve Enflasyon Hedeflemesi Uygulamasının Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 16/22, 488-506.
- Peker O. Ve M. Bölükbaş, (2013), Türkiye’de Dış Borçlanmanın Belirleyicileri: Ekonometrik Bir Analiz, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 27, Sayı: 2, ss: 289-302.
- Pekin, T. (2005). *Makro Ekonomi*. İstanbul: Zeus Yayınevi.
- Saçık S.Y. ve E.Karaçayır, (2015), Türkiye’de Cari İşlemler Hesabının Finansmanı: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:33, ss.155-166.

- Sekman, Y. (2007). Türkiye’de Enflasyon Ve Enflasyon Belirsizliğinin Nedensellik Analizi. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.
- Serel, A. (1991). Yeni Klasik Makro İktisat: Tarihsel Gelişim ve Temel Özellikler. *Uludağ Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 12 /2, 25-36.
- Sever, E. ve Mızrak, Z. (2007). Döviz Kuru, Enflasyon ve Faiz Oranı Arasındaki İlişkiler: Türkiye Uygulaması. *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13, 265-283.
- Seyidoğlu, H. (2006). *İktisat Biliminin Temelleri*. İstanbul: Güzem Can Yayınları.
- Soyak, A. (2011). *Teknoekonomi*. İstanbul: Der Yayınları.
- Sönmez, C. (2007). *Enflasyon Hedeflemesinde Mali Piyasaların Rolü: Hisse Senedi Getirileri ile Enflasyon Arasındaki İlişkinin Analizi*. İstanbul: İMKB Yayını.
- Şahin, H. (2010). *İktisada Giriş*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Şiriner, İ. ve Turgay, T. (2007). Parasal İstikrarın Sağlanmasında Enflasyon Hedeflemesi Rejimi Ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nın Etkinliği Sorunu. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 44/509, 69-81.
- Taban, S. (2004). Yeni Klasik Eksik Bilgi Kuramı Çerçevesinde Para Politikalarının Konjonktürel Analizi. *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, 216, 123-131.
- Takım, A. (2011). Türkiye’de Para Politikası Stratejilerinin Fiyat İstikrarına etkisi: Enflasyon Hedeflemesi Örneği. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 7/13, 15-35.
- Talas, C. (1997). *Toplumsal Ekonomi: Çalışma Ekonomisi* Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Tufan, Ayhan. (1988). *Türkiye’de Enflasyon ve Etkileri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Ofset Basım Ünitesi.
- Tuğlu, A. (2002). Enflasyon Hedeflemesi. *Yaklaşım Dergisi*, 110, 155-160.

- Tunay, Batu K. (2007). *Makro Ekonomi Teori ve Politika*. İstanbul: Arıkan Basın Yayın Dağıtım.
- Turgut, E. H. (2007). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bağımsızlığı Ve Seçilmiş Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerle Karşılaştırılması. *Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.
- TÜİK (2008). *Fiyat Endeksleri ve Enflasyon*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İstatistikler Dizisi-3.
- Uysal, D. ve Erdoğan, S. (2003). Enflasyon ile İşsizlik Oranı Arasındaki İlişki ve Türkiye Örneği (1980-2002). *Selçuk Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 1/6, 35-47.
- Uysal, Y. (2007). Türkiye’de Enflasyon: Sektörel Kaynakları ve İç Ticaret Hadleri. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*. 44/508, 21-34.
- Ünal, H. (2008). Merkez Bankası Bağımsızlığının Enflasyon İle İlişkisi ve Türkiye Üzerine Bir Uygulama Atatürk Üniversitesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Erzurum.
- Ünsal, E. (2009). *Makro İktisat*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Üstünel, B. (1983). *Makro Ekonomi*. İstanbul: Mısırlı Matbaacılık.
- Yakupoğlu, Alper. (2010). Merkez Bankasının 2002-2009 Yılları Arasında Uyguladığı Para politikası ve kur Rejiminin Genel Bir Analizi. *Maliye Finans Yazıları Dergisi*, 88, 35-54.
- Yamak, R. (1996). Türkiye’ de Enflasyon ve Enflasyon Belirsizliği. *İşletme ve Finans Dergisi*, 11/121, 37-46.
- Yapraklı, S. ve Kaplan, F. (2012). Türkiye’de Uygulanan Açık Enflasyon Hedeflemesi Stratejisinin Başarısı Üzerine Ekonometrik Bir Değerlendirme. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30/2, 185-208.

- Yayman, H. (2000). 1980 Sonrası Türkiye’de Özelleştirme Uygulamalarının Gelişimi ve Kamu Yönetimi Üzerine Etkileri. *Gazi Üniversitesi İİBF. Dergisi*. 3, 135-156
- Yetiz, F. (2008). Finansal Sistemin Yapısı, Finansal Derinleşme ve Ekonomik Büyüme İlişkisi, Türk Finans Sistemi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Yıldırım, E., Lopcu, K., Çakmaklı, S. ve Özkan, Ö. F. (2009). *Yeni Keynesyen Makro Ekonomik Model: Türkiye Uygulaması*. Eskişehir: Anadolu International Conference in Economics.
- Yıldırım, K. Karaman, D. ve Taşdemir, M. (2010). *Makro Ekonomi*. Ankara: Seçkin Kitabevi.
- Yüceol, H. M. (2005). Bir Politika Değişkeni Olarak İşsizliğin Ölçülmesi Sorunu ve Türkiye’de Gerçek İşsizlik Oranı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 3/12, 118-133.
- Zarakolu, A. (1988). *Bankacılar İçin Merkez Bankacılığı Bilgisi*. Ankara: Afşaroğlu Matbaası.
- Zortuk, M. (2007). Türkiye’de Hedeflenen Enflasyon’dan Sapmaların Taylor Kuralı Çerçevesinde Analizi - Sınır Testi Yaklaşımı. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul.

